

CriminalEast

Institut za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije
Sarajevo

Ministarstvo
obrazovanja, nauke, kulture i sporta
Unsko-sanskog kantona

SIGURNOST MLADIH NA PODRUČJU UNSKO-SANSKOG KANTONA

Sarajevo 2021.

SIGURNOST MLADIH NA PODRUČJU UNSKO-SANSKOG KANTONA
Sarajevo, 2021.

Izdavač:

Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu
Institut za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije "Criminal East"

Za izdavača:

Prof. dr Jasmin Ahić

Autori:

Jasmin Ahić
Admir Hadžikadunić
Jasmin Budimlić
Kenan Hodžić

Saradnici:

Almira Ezić
Albijana Trnavci
Elvisa Šumar
Tamara Malkoč

Urednici:

Ermina Bakić
Viktorija Martinčević - Huseinčehajić

Recenzenti:

Oliver Bakreski
Zoran Keković

Lektor i korektor:

Viktorija Martinčević-Huseinčehajić

DTP:

Eldin Hodžić

Tiraž:

150

Štampa:

Ministarstvo obrazovanja, nauke,
kulture i sporta Unsko-sanskog kantona, Bihać

Jasmin Ahić
Admir Hadžikadunić
Jasmin Budimlić
Kenan Hodžić

SIGURNOST MLADIH NA PODRUČJU UNSKO-SANSKOG KANTONA

Sarajevo, 2021.

SADRŽAJ

UVOD	7
SVRHA PROJEKTA	10
1. ISTRAŽIVAČKI DIZAJN I METODOLOGIJA	12
1.1 Predmet i cilj istraživanja	12
1.2. Metode istraživanja	12
1.3. Uzorak istraživanja i instrumentarij	12
1.4 Organizacija i tok istraživanja	13
2. PREZENTACIJA REZULTATA I DISKUSIJA	15
2.1. Informisanost učenika/učenica srednjih škola Unsko-sanskog kantona o društvenim vezama, raširenosti pojava oblika izvora ugroženosti i nasilja u školi i mjestu stanovanja	15
2.2. Informisanost učenika/učenica srednjih škola Unsko-sanskog kantona o slobodnom vremenu, raširenosti pojava oblika izvora ugroženosti, prijateljima i vršnjacima	26
2.3. Informisanost učenika/učenica srednjih škola Unsko-sanskog kantona o izvorima ugroženosti i stanju sigurnosti u Unsko-sanskom kantonu	36
3. ANALIZA TRENUTNOG STANJA I ANALIZA RIZIKA	40
4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	43

UVOD

Sigurnosni rizici, u kontekstu odgojno-obrazovnih ustanova, obuhvataju sve potencijalne događaje i situacije koje odstupaju od očekivanih i dovode u neizvjesnost ostvarivanje ciljeva škole i održavanje sigurnog okruženja. Postoji niz faktora koji mogu utjecati na povećanje vjerovatnoće pojave, razvoja i ispoljavanja nasilnog ponašanja, ali i na povećanje podložnosti mladih dejstvu različitih negativnih utjecaja – rizičnih faktora, kao što postoji i veliki broj faktora koji mogu u rizičnim situacijama i nepovoljnim uvjetima spriječiti pojavu nasilnog ponašanja – zaštitnih faktora. Njihova identifikacija, analiza i intenzitet djelovanja, pretpostavka su efikasnih planova i strategija prevencije, kao i tretmana već ispoljenih poremećaja u ponašanju. Poremećaji u ponašanju se odnose na odstupanje od normi uobičajenog ponašanja za određenu dob, spol, situaciju i okruženje, a mogu biti prisutni na osobnom planu i u socijalnom okruženju, te zahtijevaju stručnu pomoć.

Autori analiziraju i kritički preispituju sigurnost mladih na području Unsko-sanskog kantona kroz prizmu rizičnih i zaštitnih faktora koji učestvuju u pitanjima sigurnosti mladih. Mjerenje izvora ugroženosti u i oko srednjoškolskih ustanova Unsko-sanskog kantona predstavlja osnovni predmet istraživanja, dok je osnovni cilj istraživanja razvijanje i implementiranje preventivnih mehanizama kako bi se umanjili izvori ugrožavanja među populacijom na najmanju moguću mjeru. Neizostavna pitanja koja se analiziraju u ovom radu su u domenu pravovremene identifikacije i adekvatnog reagovanja, a tiču se, prevashodno, prisutnosti i učestalosti ugrožavajućih faktora u srednjim školama, pojavnih oblika, obima nasilja koji se dešava u školama, informiranosti i znanja koje učenici imaju o ovom problemu, ali i o odgovoru sistema zaštite u školi i društvu. Samo kontinuiranim istraživanjima o načinima, procedurama i sredstvima za podizanje nivoa sigurnosti mladih

možemo na jedinstven način stvoriti osnovu za uspješnu izgradnju povoljnog ambijenta za rast i razvoj mladih.

Da bi učenici mogli očekivati zadovoljavanje ličnih potreba treba zadovoljiti fiziološke potrebe i potrebu za sigurnošću. Potreba za sigurnošću može biti ugrožena u kući, na putu do škole, u školskom dvorištu, u školskim hodnicima i sanitarnim prostorima te u učionici.

Roditelji i nastavno osoblje imaju dužnost pomoći osiguravanje zadovoljavanja sigurnosti kao temeljne potrebe. Najčešće zadovoljavanje te njihove potrebe ugrožavaju drugi učenici škole koju pohađaju, ali i učenici te maloljetne i odrasle osobe koje ne pripadaju školi koju učenik (dijete) pohađa. Učenik koji je pod stresom ili u strahu, bez obzira na uzrok, ne može učestvovati normalno u nastavi. U razrednom kolektivu u kojem se neki učenici osjećaju nesigurno, ne može se organizirati kvalitetna nastava niti efikasno učenje. Odrasli (roditelji i svi zaposlenici škole) su dužni pažljivo pratiti uzroke zbog kojih se kod učenika javljaju stres i strah te raditi na njihovu uklanjanju kako bi svaki učenik mogao u nastavnom procesu optimalno ostvariti i potvrditi osobne mogućnosti.

Srednje obrazovanje u Federaciji BiH još nije obavezno. Izuzetak su tri kantona koja su uvela obavezno srednjoškolsko obrazovanje u dvogodišnjem trajanju, i to Kanton Sarajevo, koji je tu mjeru usvojio 2010/2011, te Unsko-sanski i Bosansko-podrinjski kanton, koji su obavezno srednje obrazovanje u trajanju od jedne i dvije godine uveli 2012/2013. godine.¹ Značajan razlog smanjenja broja upisanih učenika u prvi razred srednje škole jeste pad nataliteta u Federaciji Bosne i Hercegovine, koji se do sada manifestirao putem smanjenja broja učenika u srednjim školama, a u tekućoj školskoj godini se počeo negativno odražavati i na upis u prvi razred srednjih škola (FMON USK, 2013).

¹ Vidjeti više na: <https://www.gcfbih.gov.ba/srednje-obrazovanje>, pristupljeno 20.7.2021.godine

Dakle, u pogledu broja dječaka i djevojčica koji pohađaju srednje obrazovanje uočavamo trend smanjenja upisa, koji se, prvenstveno, obrazlaže demografskim razlozima, odnosno padom nataliteta. Međutim, tome sigurno doprinosi i izostanak zakonske obaveze o obaveznom srednjoškolskom obrazovanju (osim u Kantonu Sarajevo, Unsko-sanskom i Bosansko-podrinjskom kantonu).

Kada je riječ o srednjem obrazovanju, u školskoj 2012./2013. godini prvi put je zabilježeno smanjenje broja učenika upisanih u prvi razred srednjih škola u petogodišnjem periodu. Naime, u odnosu na školsku 2009./2010. godinu, u školskoj 2012./2013. godini broj upisanih učenika je smanjen za 24,78%.

Prvi najznačajniji razlog smanjenja broja učenika prvog razreda srednjih škola je to što je u pet kantona Federacije BiH ove školske godine u prvi razred upisana prva generacija učenika koji su se obrazovali prema devetogodišnjem programu osnovnog obrazovanja i koja je bila malobrojnija od generacija prije toga zbog paralelnih prvih razreda osnovne škole (prvi devetogodišnje i prvi osmogodišnje), kao i zbog odgođenog polaska u prvi razred određenog broja učenika kao rezultat odluke njihovih roditelja.

Iz pregleda broja srednjih škola u FBiH u 2012. godini po kantonima, koji uključuje gimnazije,

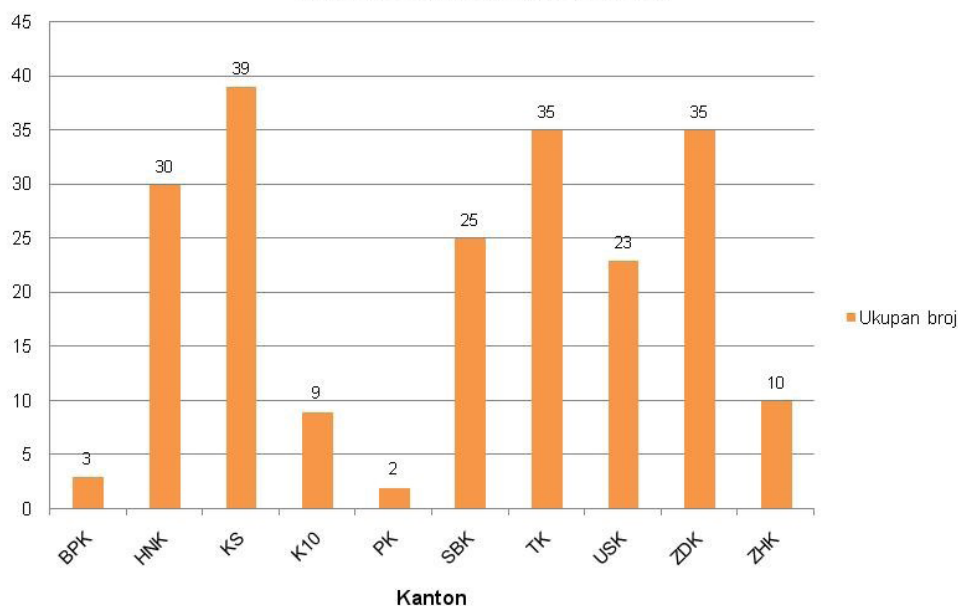
tehničke, umjetničke, vjerske i škole za djecu sa posebnim potrebama, vidljive su velike razlike u broju škola s obzirom na veličinu kantona. Tako je najveći broj škola u KS, zatim, TK i ZDK, a najmanje u BPK i PK.

Razdoblje prijelaza iz djetinjstva u svijet odraslih, znano kao adolescencija, jeste razdoblje odrastanja koje sa sobom nosi prvenstveno potrebu za izgradnjom vlastitog identiteta i snažan poriv za dokazivanjem i nezavisnošću.

Nakon završene srednje škole, djeca biraju i upisuju fakultet, pri čemu se višestruko usložnjava proces njihovog odrastanja. Naime, djeca mijenjaju dotadašnju habitualnu sredinu pri čemu se upoznavaju sa novim društvenim svjetovima i stiču osjećaj samostalnosti. Tranzicija u takvim uvjetima je proces koji zahtijeva prilagodbu na novu školsku sredinu, povećane akademske zahtjeve te promjene u vršnjačkim grupama što ponekad može predstavljati veliki izazov za pojedince (Hargreaves i Earl, 1990 ; prema Tillecsek i Ferguson, 2007).

Svaka tranzicija, pa tako i ona unutar školskog sistema, donosi sa sobom, s jedne strane, brojne nepoznanice, strahove i nesigurnosti te, s druge strane, priliku za novi početak i promjene. Autori Osher, Kendziora, Spier i Garibaldi (2014) navode da, iako bi škola trebala predstavljati dje-

SREDNJE ŠKOLE U FBiH (redovne i škole za djecu sa posebnim potrebama)
Pregled po kantonima za 2012. godinu

Grafikon 1. Srednje škole u FBiH – pregled po kantonima (FMON USK, 2013)

tetovu sigurnu luku, ponekad može biti mjesto uz koje se vežu negativni osjećaji i ponašanja poput nasilja, vršnjačkog neprihvatanja, frustracije vezane za školski neuspjeh, pa čak i kažnjavanje i potpuno isključivanje mlade osobe iz školskog sustava.

Osjećaj nesigurnosti i straha može biti posljedica stvarne, ali i zamišljene prijetnje ili opasnosti (Meltzer i sar., 2007. ; Zani, Cicognani i Albanesi, 2001). S druge strane, ovisit će o stvarnim, doživljenim prijetnjama (ako su primjerice bili direktno uključeni u nasilje ili mu svjedočili), ali i ako smatraju da postoji velika mogućnost da u toj situaciji postanu žrtvama nasilja. Za potrebe ovog rada, nasilje se definira kao “upotreba ili prijetnja fizičke ili psihološke sile sa štetnom namjerom kao način rješavanja sukoba” (Arriagada i Godoy, 2000). Hoće li se neko dijete nasilno ponašati uvjetovano je velikim brojem faktora. Neku djecu natjeraju pripadnici grupe da i ona sudjeluju u zlostavljanju vršnjaka (Poredoš Lavor i sar., 2010).

U školama i njihovoj okolini svakodnevno se dešavaju stvari koje narušavaju sigurnost pojedinaца, ali i na kraju kolektiva, te dovode u pitanje sigurnost škole i školskog sistema. Škole kao odgojno-obrazovne institucije imaju zadatak da na najbolji mogući način preko nastavnog osoblja, uz opremu i infrastrukturu koju nude, prenesu učenicima odgojne i obrazovne vrijednosti koje su planovima i programima predviđene. Međutim, da bi one funkcionirale besprijekorno i da bi ostvarile svoj zadatak, a učenici bili usmjereni ka cilju, roditelji zadovoljni i mirni, potrebno je da sigurnost u svom tom procesu bude na vrhunskom nivou.

Narušavanje sigurnosnog stanja u odgojno-obrazovnim institucijama obuhvataju sve situacije koje odstupaju od očekivanih i dovode u neizvjesnost ostvarivanje ciljeva škole u domenu održavanja sigurnosnog okruženja. Kao takvi rizici koji se negativno odražavaju na sigurnost izdvajaju se različiti oblici neprihvatljivog ponašanja, disciplinskih prestupa, zloupotrebe različitih nedozvoljenih supstanci, ispoljavanja agresije, fizičkog nasilja i delinkvencije. Također mnoga devijantna ponašanja, zlostavljanja, zapostavljanje prekršajnih dijelova, kriminal, elementarne nepogode, terorizam, sve su to unutrašnji i vanjski faktori koji ugrožavaju sigurnosni sistem u školama.

Svaka škola ima vlastiti sigurnosni sistem, koji je manje-više prilagođen mogućnostima, ali i kolektivnim mjerama nadležnih resora. Neke škole imaju reguliranu i fizičku zaštitu pored videonadzora koji se u zadnje vrijeme sve više prakticira. Globalno gledajući, najveći problem je nedostatak adekvatnog sistema koji će analizirati i kvantificirati sigurnosno stanje u svakoj pojedinačnoj ustanovi, rangirati te predložiti eventualne promjene, ali i učestvovati u njihovoj realizaciji. Također, veliki problem je neintegriranost svih tih sistema, gdje na osnovu svojih mogućnosti svaka ta institucija radi zasebno, identificira probleme samostalno, osuđena je na sredstva, uvjete i infrastrukturu koju posjeduje da na najbolji način omogući sigurnost učenicima, nastavnicima i ostalim zaposlenicima, roditeljima te zaštitu svoju infrastrukturu i imovinu.

SVRHA PROJEKTA

U zadnje vrijeme veliki broj istraživanja je objavljen na temu sigurnosti u odgojno-obrazovnom procesu. U organizaciji Fakulteta za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije realizirane su različite aktivnosti sa fokusom na djecu i mlade. U 2019. godini objavljena je publikacija „Sigurnost mladih na području Kantona Sarajevo“ Fakulteta za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Univerziteta u Sarajevu, te Instituta za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije „Criminal East“ u kojoj je analizirano stanje pri čemu je uspostavljen sistem mjera i aktivnosti usmjerenih na otklanjanje svih neposrednih, objektivnih i subjektivnih uvjeta i okolnosti koji pogoduju narušavanju sigurnosti u odgojno-obrazovnim institucijama. Takve mjere poduzimaju svi državni i društveni organi, društvene organizacije i institucije počevši od porodice, škole, socijalne zaštite, a projekat „Sigurnost mladih na području Unsko-sanskog kantona“ bi bio od velike pomoći i njegov integrirani sistem bi umnogome poboljšao i unaprijedio sigurno stanje u datim institucijama.

Svrha projekta „Sigurnost mladih na području Unsko-sanskog kantona“ je da se integracijom organizacione i kontrolne funkcije obezbjeđenja, postigne značajno unapređenje stanja sigurnosti učenika, zaposlenih, školskih objekata i infrastrukture kao i da se definiraju osnovni standardi sigurnosti. Suštinski, projekat obuhvata skup poslova, zadataka, mjera i radnji organizacione, operativne, tehničke, obrazovne, informacione, odgojne i druge prirode u oblasti sigurnosti i zaštite, koje imaju prije svega preventivni karakter, a kojima se omogućava sigurnost i zaštita učenika, zaposlenih, roditelja / staratelja, objekata i imovine, kao i neprekidno i neometano funkcioniranje ustanove kroz jedan savremen i funkcionalan sistem.

Sigurnosna situacija mladih u odgojno-obrazovnim institucijama može se smatrati prioritarnom zadaćom svih koji imaju mogućnost pozitivnog utjecaja na to. Djeca veliki dio dana, godine pa i svojih života provode u tim institucijama. Tre-

nutni trendovi i događaji u svijetu, a i u Bosni i Hercegovini, iznenadno mogu utjecati na stanje u njihovim lokalnim zajednicama, pa i školama. Tako da je vrlo vjerovatno da su djeca najviše izložena različitim sigurnosnim prijetnjama, karakterističnim za školsku sredinu.

Nažalost, svakodnevno smo svjedoci raznih dešavanja u školama koje narušavaju sigurnost, privatnost, slobodu i ostala prava kako učenika, tako i zaposlenika odgojno-obrazovnih institucija. Evidentno je da je veliki broj migranata, izbjeglica i tražitelja azila (ljudi u pokretu) u zadnje vrijeme ostao „zaglavljen“ u državama zapadnobalkanskog regiona. Stalni rast broja nezakonitih migranata u Bosni i Hercegovini doveo je do ogromnog pritiska na institucije zadužene za kontrolu granica i oblast migracija i azila.

Nezakoniti migranti Bosnu i Hercegovinu koriste kao tranzitnu zemlju u namjeri da se domognu država Evropske unije. Područja opterećena najvećim brojem ilegalnih migranata su Kanton Sarajevo (KS) i Unsko-sanski kanton (USK). Nužno je potrebno sistematično istražiti mogućnosti narušavanja sigurnosne situacije osvjetljavajući mišljenja i stavove mladih u cilju daljeg planiranja i unapređenja sigurnosti.

Mišljenja smo da rezultati i analiza provedenog istraživanja mogu biti od koristi praktičarima, teoretičarima i istraživačima sigurnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama, ali i rukovodiocima i odgovornim osobama kad je riječ o sigurnosti u školama. Smatramo da ova studija posebno može koristiti roditeljima, a naročito kreatorima sigurnosne politike u kontekstu obrazovnih ustanova sa područja Unsko-sanskog kantona. Uvjereni smo da prezentirani rezultati istraživanja mogu doprinijeti podizanju opće svijesti, prvenstveno učenika i njihovih roditelja, nastavnika i školskih uprava, ali i šire javnosti, o značaju sigurnosnih prijetnji u i oko škola u Unsko-sanskom kantonu, kao i prihvatanju odgovornosti i preduzimanju zajedničkih napora u cilju unapređenja sigurnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama.

U nastavku ćemo detaljno prezentirati način našeg rada: uzorak ispitanika, istraživačke metode i tehnike, mjerne instrumente, organizaciju i tok istraživanja, kao i rezultate istraživanja kada su u pitanju stavovi učenika/ca o osjećaju (ne)sigurnosti u školi i raširenosti pojava oblika izvora ugroženosti i nasilja u školi.

Upravo je svijest o nužnosti organizirane, sistemske akcije na planu prevencije vršnjačkog nasilja, ali i svih ostalih oblika sigurnosnih ugrožavanja u odgojno-obrazovnim ustanovama, bila ideja vodilja u kreiranju i realizaciji naučnoistraživačkog projekta „Sigurnost mladih na području Unsko-sanskog kantona“. Tim istraživača Fakulteta za kriminalistiku, kriminologiju i

sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu u periodu od novembra 2020. godine do maja 2021. godine je kreirao, pripremio i uspješno realizirao ovaj naučnoistraživački projekat. Realizacija naučnoistraživačkog projekta „Sigurnost mladih na području Unsko-sanskog kantona“ je skromni doprinos istraživačkog tima Fakulteta za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu u kreiranju okruženja u kojem će se svaki učenik osjećati sigurno. Također, ovim putem izražavamo najiskreniju zahvalnost svim učenicima, nastavnicima i direktorima srednjih škola na području Unsko-sanskog kantona koji su učestvovali i pomogli u realizaciji ovog istraživanja.

1. ISTRAŽIVAČKI DIZAJN I METODOLOGIJA

1.1 Predmet i cilj istraživanja

Predmet istraživanja sigurnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama je mjerenje izvora ugroženosti u i oko srednjoškolskih ustanova u Unsko-sanskom kantonu, te razvijanje i implementacija mehanizama koji bi nasilje među vršnjacima smanjili na najmanju moguću mjeru. Sigurnost i nasilje među učenicima nije nova pojava, ali o ovoj problematici u Bosni i Hercegovini nema dovoljno istraživanja u sigurnosnoj i pedagoškoj literaturi. Djelomično se izučava u okviru nastavničkih studija i stručnog usavršavanja prosvjetnih radnika. Zbog toga su nastavnici slabo pripremljeni za rješavanje problema sigurnosti i nasilja u školi.

Namjera nam je bila utvrditi i istražiti stepen nasilja među vršnjacima u srednjim školama u Unsko-Sanskom Kantonu, što je posljedica trenutnog stanja u društvu, ali i nepostojanja adekvatnih programa i mjera za njegovo suzbijanje i prevenciju u nastavnim planovima i programima škola. Provedenim istraživanjem željeli smo ispitati prisutnost nasilja među vršnjacima, pojavne oblike, učestalost nasilja među vršnjacima u srednjim školama, obim nasilja koji se dešava u školama, te adekvatnost odgovora sistema zaštite u školi i društvu, kao i informiranost učenika/ca o sigurnosnim prijetnjama koje ih okružuju.

Osnovni cilj ovog istraživanja jeste utvrđivanje stavova i mišljenja učenika prvih, drugih, trećih i četvrtih razreda srednjih škola na području Unsko-sanskog kantona o sigurnosti u školi i na putu od kuće do škole. Svjesni tranzicijskih izazova sa kojima se mladi susreću nakon završene srednje škole, potrebno je posebno naglasiti potrebu eksploratorne istraživačke analize pitanja sigurnosti mladih u Unsko-sanskom kantonu.

1.2. Metode istraživanja

Na osnovu definiranog cilja istraživanja određen je i konstrukt metodologije istraživanja. Istraživačka metodologija, poput strategije, se bavi istraživačevim krajnjim ciljem i općim planom koji istraživač formulira radi dostizanja svojih ciljeva (Fitzgerald, 2001). Naučno istraživanje, u pogledu njegovog tipa, je sprovedeno i realizirano kao metodološko istraživanje empirijskog karaktera. U istraživanju su korištene sljedeće metode: iz reda najopćijih metoda istraživanja i metoda dokazivanja i opovrgavanja; iz grupe osnovnih korištene su osnovne analitičko-sintetičke metode; iz grupe općenaučnih upotrijebljene su hipotetičko-deduktivna metoda, statistička metoda, ali i aksiomska i komparativna metoda; iz kompleksa prikupljanja podataka naročito su korištene metoda analize sadržaja dokumenata i metoda ispitivanja.

Pošto je istraživanje u ovom radu u okviru kvalitativne i kvantitativne istraživačke paradigme kao osnovna metoda prikupljanja podataka korištena je metoda anketiranja. Anketa je posebna metoda za prikupljanje podataka pomoću koje se može doći do podataka o stavovima i mišljenjima ispitanika (Vujević, 2002)¹

1.3. Uzorak istraživanja i instrumentarij

Na području Unsko-sanskog kantona radi 15 predškolskih ustanova, 49 osnovnih i 23 srednje škole (Vlada USK, 2017). Od decembra 2020. godine do maja 2021. godine, ispitano je 1.300 učenika/ca koji su uzeli učešće u istraživačkim aktivnostima. Prostor na kojem je istraživanje provedeno obuhvatao je osam općina u Unsko-sanskom kantonu kako slijedi: Bihać, Bosanska Krupa, Sanski Most, Ključ, Bosanski

¹ Kao što navodi Mozer (1962) „anketa je tehnički postupak za prikupljanje činjeničnog materijala kombinacijom statističke metode uzorka sa metodom intervjua ili upitnika“.

Petrovac, Bužim, Cazin i Velika Kladuša. Stratificiranim prigodnim² uzorkovanjem obuhvaćena je populacija na koju je istraživanje usmjereno.

Prema tome, rezultati istraživanja se odnose na učenike prvih, drugih, trećih i četvrtih razreda sljedećih srednjih škola:

1. Bihać:

- Gimnazija
- Medicinska škola
- Mješovita srednja ekonomska škola
- Mašinsko-saobraćajna škola
- Mješovita elektrotehnička i drvoprerađivačka srednja škola
- Umjetnička škola
- Unsko-sanski koledž
- Katolički školski centar

2. Bosanska Krupa:

- Opća gimnazija
- Mješovita srednja škola „Safet Krupić“

3. Sanski Most:

- Gimnazija
- Mješovita srednja škola „Sanski Most“
- Srednja P. škola „Sanus Faturum“

4. Ključ:

- Mješovita srednja škola „Ključ“

5. Bosanski Petrovac:

- Mješovita srednja škola

6. Bužim:

- Mješovita srednja škola „Bužim“

7. Cazin:

- Gimnazija
- Prva srednja škola „Cazin“
- Druga srednja škola „Medresa“

8. Velika Kladuša:

- Gimnazija
- Prva srednja škola
- Druga srednja škola

Faza prikupljanja podataka je realizirana u periodu od decembra 2020. do maja 2021. godine, što podrazumjeva vremenski okvir školske 2020/2021. godine. Bitno je istaći da su odjelje-

nja birana tako da se vodilo računa da se anketiraju odjeljenja koja su bila prisutna u unaprijed datom momentu provedbe istraživanja. Na ovaj način istraživački tim je u saradnji sa stručnim saradnicama škola nastojao osigurati „slučajnost uzorka“ i relevantnije preslikavanje karakteristika odabrane populacije, međutim dobijeni podaci nisu generabilnog karaktera za sve učenike srednjih škola na području Unsko-sanskog kantona.

Naime, cilj istraživanja je bio ispitati stavove učenika o sigurnosti u školi. Za potrebe istraživanja konstruisan je upitnik za učenike koji predstavlja kombinaciju pitanja zatvorenog i otvorenog tipa. Upitnik se sastoji od sedam sadržajno odvojenih cjelina:

1. pitanja o tvojoj porodici;
2. pitanja o tvojoj školi i mjestu stanovanja;
3. neke neugodne situacije koje su ti se možda dogodile;
4. pitanja o tvom slobodnom vremenu i tvojim vršnjacima;
5. mišljenje o navedenim tvrdnjama;
6. pitanja o tvojim prijateljima;
7. pitanja o sigurnosti.

Najpouzdanijom metodom za procjenjivanje stavova učenika o pitanju sigurnosti smatra se istraživanje pomoću anonimnih upitnika, jer omogućava učenicima da direktno progovore o vlastitim iskustvima (Sesar, 2011). S druge strane još jedna od prednosti ovog metoda je i to što se u kratkom vremenskom periodu prikupi velika količina informacija koja može poslužiti da se sazna mnogo o pojavi koja je predmet istraživanja. Upitnik za učenike se sastoji od 37 pitanja podjeljenih u sedam sadržajno odvojenih blokova koji tretiraju pitanja o osjećaju sigurnosti djece, vršnjačkom nasilju, prisutnosti nasilja u školi, oblicima nasilja, te drugim pojavnim oblicima ugroženosti u školi.

1.4 Organizacija i tok istraživanja

U istraživanju su korišteni primarni podaci do kojih se došlo direktnom primjenom upitnika, posebno konstruiranog za potrebe istraživanja, u

² Prigodni uzorak je uzorak koji se sastoji od članova ciljane populacije koji ispunjavaju određene praktične kriterije kao što su: lahka pristupačnost, geografski proksimitet, dostupnost u datom vremenu, te spremnost za učešće.

skladu s postavljenim ciljem istraživanja. Svako istraživanje koje obuhvata djecu i maloljetnike zahtijeva pridržavanje određenih etičkih principa u svom provođenju od strane istraživača. Specifičnost problema koji se obrađivao zahtijevao je neophodnost poštivanja minimalnih standarda propisanih Etičkim kodeksom istraživanja sa djecom i o djeci u Bosni i Hercegovini³, dokumenta koji se bazira na etičkim principima poštivanja ljudskih prava, sloboda i dostojanstva lica, zaštite dobrobiti učesnika u istraživanju, odgovornosti u slučajevima moralnih dilema, te zaštiti integriteta rezultata istraživanja i istraživača. Poštivanje navedenih principa osigurava da istraživanje bude provedeno na sistematski i metodološki prihvatljiv način.

Poštujući odredbe spomenutog kodeksa, prvo je zatražena saglasnost Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Unsko-sanskog kantona za provođenje istraživanja u odabranim školama. Nakon što je odobrenje pribavljeno, isto je

predočeno direktorima navedenih škola. Učeniци su online anketne upitnike popunjavali u toku jednog časa odjeljske zajednice uz prisustvo razrednog starješine. U cilju osiguranja iskrenosti odgovora, anketiranje je bilo anonimno. Podaci prikupljeni anketiranjem su unošeni u jedinstvenu bazu upotrebom Google platforme, nakon čega je izvršena analiza istih upotrebom deskriptivne i inferencijalne statistike.

1.5. Ograničenja i izazovi istraživanja

Kada je riječ o metodološkim ograničenjima, moguće je pretpostaviti da respondenti nisu davali najiskrenije odgovore pri popunjavanju upitnika iz različitih pobuda poput srama, straha, želje za dokazivanjem, moći, pažnjom, i sl. ali i mogućeg osjećaja nedovoljne anonimnosti jer se upitnik ispunjava u grupi za vrijeme trajanja jednog školskog časa.

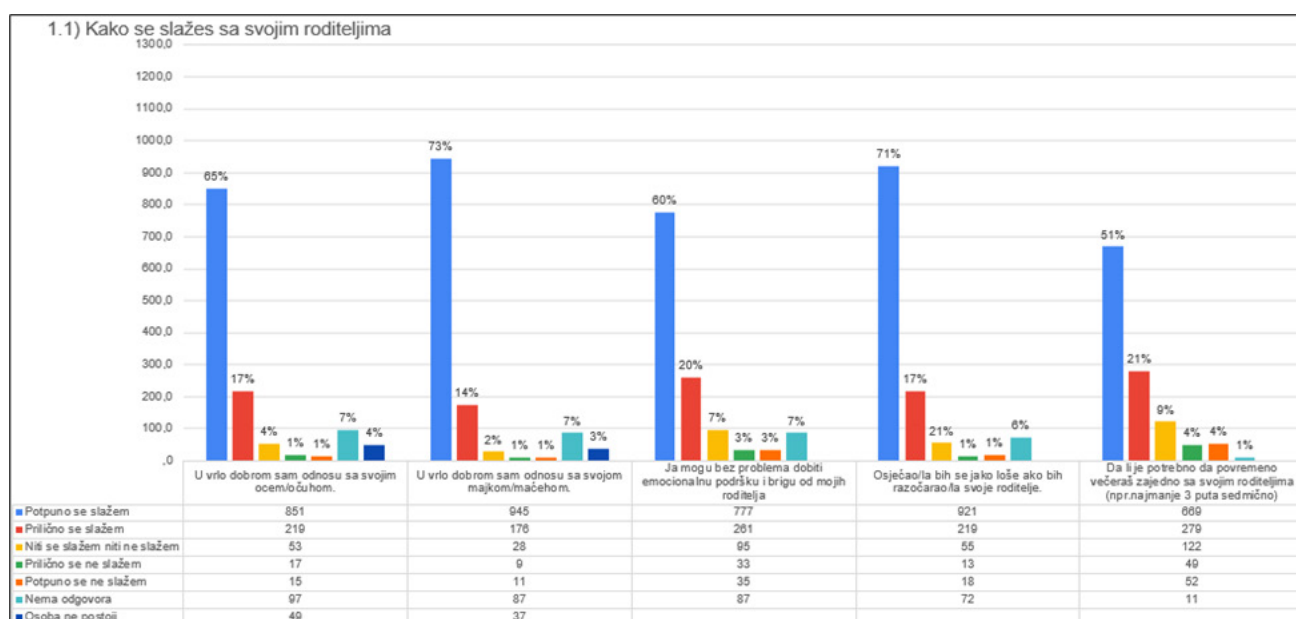
³ Vidjeti više na: <http://portal.skola.ba/ppzsa/Obrazovneustanove/Srednje%C5%A1kole/tabid/129/Default.aspx>, pristupljeno 21. 4. 2021. godine.

2. PREZENTACIJA REZULTATA I DISKUSIJA

Informisanost učenika/učenica srednjih škola Unsko-sanskog kantona o društvenim vezama, raširenosti javnih oblika izvora ugroženosti i nasilja u školi i mjestu stanovanja

1. Pitanja o tvojoj porodici

1.1) Kako se slažeš sa svojim roditeljima?

U setu odgovora u vezi pitanja o odnosima u porodici, ispitanici su kroz skalu slaganja izražavali stavove u vezi sljedećih tvrdnji: a) u vrlo dobrom sam odnosu sa svojim ocem / očuhom; b) u vrlo dobro sam odnosu sa svojom majkom/maćehom; c) mogu bez problema dobiti emocionalnu podršku i brigu od mojih roditelja; d) osjećao bih se jako loše ako bih razočarao svoje roditelje; e) da li je potrebno da povremeno večeras zajedno sa svojim roditeljima. Na prvu tvrdnju 82% ispitanika je izrazilo potpuno ili prilično slaganje, dok je samo 2% ispitanih odgovorilo negativno. Za drugu tvrdnju rezultati odgovora su veoma slični pri čemu je 87% učenika/ca izrazilo potpuno ili prilično slaganje, dok je 2% učenika odgovorilo suprotno. 80% ispitanih se slaže sa tvrdnjom da može nesmetano dobiti emocionalnu podršku i brigu od roditelja za razliku od 6% učenika koji se potpuno ili prilično ne slažu sa takvom konstatacijom. 87% pozitivnih odgovora se odnosi na tvrdnju da bi se ispitanici osjećali jako loše ako bi razočarali svoje roditelje za razliku od 2% učenika koji se ne slažu sa navedenom tvrdnjom.

2. Pitanja o tvojoj školi i mjestu stanovanja

2.1) Kratko svojim riječima opišite Vašu zajednicu u kojoj živite?

U nastavku su izložene spoznaje do kojih se došlo u okviru ovog istraživanja. Kada se govori o zajednici u kojoj ispitanici žive, primarno je bitno ukazati na zadovoljstvo među mladima koji svoja mišljenja zasnivaju najprije na percepciji uređene, ugodne i sigurne zajednice.

„Zajednica u kojoj živim po mom mišljenju je prosječna, bez učestalih svađa i prepirki. Svi smo podrška jedni drugima u kakvom god problemu bili. Ljudi koji me okružuju su uvijek pozitivni i nasmijani.“

„Zajednica u kojoj živim pruža mir, podršku i sigurnost.“

„Moja zajednica je poprilično sigurna i puna razumijevanja za sve okolnosti koje nam se svakodnevno dešavaju.“

„Živim na selu u lijepom okruženju i dobrim ljudima i idem u dobru i opremljenu srednju školu.“

Povjerenje i uspostavljeni odnosi su ključni za rast i razvoj svakog čovjeka, a naročito za mlade. U ovom smislu pitanje zajednice se shvata i kao privatna stvar gdje se naglašava uloga porodice.

„Veoma složna zajednica koja se temelji na istini, međusobnom poštovanju i uvažavanju naročito oca koji je autoritet u zajednici. Ponosan sam na svoje roditelje i svoju braću i itekako sam zadovoljan našim odnosima.“

„Smatram da živim u sasvim prikladnoj i zdravoj zajednici po mene i moje ponašanje.“

„Lijepo okruženje ljudi i pozitivnost koja je lagodna za život krase moju zajednicu.“

„Moja zajednica je lijepo i sigurno mjesto i u svakom smislu predstavlja funkcionalnu zajednicu.“

„Većinom je sigurna, škola je na lijepom dijelu grada, sve mi je blizu što mi zatreba.“

„Moja zajednica je mirna sredina, lijepo uređena i omogućava pravilan razvoj i školovanje.“

„Mjesto u kojem stanujem je mali grad, ali veoma lijep, mnogo toga ima za posjetiti.“

„Poprilično je sigurna, ljudi su druželjubivi i puni poštovanja. Nadam se da će biti još sigurnija.“

„Živim u vrlo ugodnoj zajednici sa puno slaganja, povjerenja i ljubavi gdje nema nasilnih komšija i kriminala.“

„Ugodno društvo pretežno pozitivne i ugodne atmosfere.“

Suštinski posmatrano, temeljne vrijednosti su jasno i precizno opisane u ovom dijelu odgovora i uobičajeno se ogledaju kroz mogućnosti i uslove u kojima se odvijaju normalne aktivnosti.

„Živim hvala Bogu u finom malom naselju odmah prije grada, nisam čuo da je bilo kriminala. Lijep je tu prostor i svi obavljaju normalne aktivnosti (igra, piknik, druženje). Što se tiče škole, sve uredu, nema nekih nesigurnosti, teških krivičnih djela.“

„Mala zajednica sa svom potrebnom infrastrukturom (telefon, škola, autobusna stajališta, itd.). Ugodna za življenje.“

„U svom okruženju se osjećam slobodno i prihvaćen sam u svom društvu i porodici.“

„Mirna kolijevka sigurnosti i relaksacije od svakodnevne rutine.“

Pandemija novog koronavirusa pokazala je svoju sposobnost da ubija ljudska bića na neviđenom nivou s bezobzornom i nemilosrdnom efikasnošću. Ako se pandemije ne kontroliraju, brzo se šire populacijom, s ogromnim negativnim posljedicama. Pandemija je uništila zdravlje mnogih i imala je veliki utjecaj na društvenu ekonomiju na svim razinama (Kathiresan i sur., 2020). Tereti se pogoršavaju kao rezultat koronavirusne bolesti (COVID-19), koja je uzrokovana teškim akutnim respiratornim sindromom koronavirusom 2 (SARS-CoV-2).

„Što se tiče škole profesori se trude maksimalno iako je zbog ove situacije teže, dok je za mjesto stanovanja sve uredu.“

Stavovi o zajednici među respondentima izazvali su mimoilaženja koja se tiču različitih izazova koji proizvode strah, nepovjerenje i generalno nezadovoljstvo.

„Poprilično nesigurna. Na putu od kuće do škole naiđem na puno migranata i pasa lotalica. U školi se osjećam sigurno.“

„U mojoj zajednici nažalost prevladava omalovažavanje, te se samim tim javlja i nesigurnost.“

„Mislim da smo kao narod općenito milostivi i željni pružiti ruku, ali da smo toliko primitivni i da osuđujemo čime se stvara doza toksičnosti.“

„Zajednica u kojoj živim trenutno je jako toksična i uzbudljivo čekam kraj srednje škole da ili idem na fakultet ili vani raditi.“

„Kriminal organizovaniji nego zajednica.“

Iznesen je i problem u vezi nedostatka infrastrukture i prostora koji pružaju i zadovoljavaju

„Prekrasne planine, prostrana polja i bezbroj pitkih izvora jedno su od odlika u našoj maloj zajednici. Uskraćeni smo za kulturne sadržaje kao što su pozorište i bioskop te za zabavne sadržaje.“

Zbog unutrašnjih ustrojstava i politika u lokalnim zajednicama, te odluka koje se donose unutar organa koji odlučuju, mladi naglašavaju tromost sistema i nefunkcionalnost koja razdire perspektivu bolje zajednice. Takvo stanje uzrokuje masovno iseljavanje domaćeg stanovništva.

„Živim u jednoj veoma maloj zajednici, ispunjenoj prilično dobrim ljudima. Mada kao i svugdje i u mojoj zajednici vlada nepravda i otprilike loš sistem u mnogim životnim pitanjima.“

„Moja zajednica je mala i pusta. Većina stanovništva je staro.“

„Živim u zajednici koja je poluprazna usljed masovnog odlaska pojedinaca i njihovih porodica u inostranstvo. Zajednica je nerazvijena jer nema riješeno pitanje kanalizacije, urbanih površina i ostalih stvari koje su elementarne u nekom evropskom mjestu.“

2.2) Postoje li nesigurnosti u Vašoj zajednici? Možete li ih opisati?

Prema rezultatima istraživanja, evidentno je da 60% učenika/ca smatra da ne postoje nesigurnosti u zajednici u kojoj žive. Preostali dio ispitanika prema iznesenim stavovima i mišljenjima obrazlaže zašto se ne osjećaju sigurno. Takvi razlozi su mnogostruki. Ispitanici posebno naglašavaju i opisuju razloge zašto se ne osjećaju sigurno, navodeći različite izvore ugrožavanja prema subjektivnom poimanju osjećaja ukupne sigurnosti.

„Najveća nesigurnost u našoj zajednici je svima mnogo poznata, odlazak mladih.“

„Nesigurnost je definitivno, u većoj ili manjoj mjeri, prisutna u urbanoj sredini, sa dosta nepoznanica i brojnim ljudima.“

„Nesigurnost koja se ogleda u neobrazovanim postupcima ali i povremenoj kriminalnoj aktivnosti.“

„Zbog veličine samog mjesta i poprilično manjeg broja stanovnika, mi kao zajednica gotovo nismo izloženi problemima kakvim su izloženi veći gradovi, riječ je o djelima poput provala, krađe i sl..“

Ne postoji jedinstvena definicija vršnjačkog nasilja. Neodređena definicija donosi opasnost od pretjerane procjene ove pojave i pretjerane kategorizacije djece kao zlostavljača ili žrtvi. Olweus (1993) je definirao nasilje kao ponavljano nasilno ponašanje prema relativno nemoćnom vršnjaku. Smith, Schneider, Smith, i Ananiadou (2004) definirali su vršnjačko nasilje kao „naročito zlonamjerman način nasilnog ponašanja karakteriziranog ponavljanim nasiljem protiv slabijih žrtava koje se ne mogu same odbraniti”.

Vršnjačko nasilje generiše i probleme unutar porodice, što vodi nasilnom ponašanju roditelja i mladih. Neophodno je koordinisano djelovanje brojnih društvenih faktora, počevši od porodice do obrazovnih ustanova preko organa formalne socijalne kontrole. Uvođenjem online nastave zbog pandemije koronavirusa dolazi do povećanja virtuelnih susreta mladih u školama što prouzrokuje dodatne izazove u pogledu nasilja koje se odvija putem interneta, što često ostaje neprijavljeno i nerazjašnjeno.

„Najveća nesigurnost je vršnjačko nasilje o kojem se ne pridaje značaj, kao i neslaganje među vršnjacima.“

Pored drugih oblika prisutnog nasilja, elektroničko nasilje (European Schoolnet, 2015) obuhvaća nasilje vršnjaka primjenom tehnologije. Primjeri obuhvaćaju slanje prijetećih ili zlonamjernih poruka, širenje glasina i objavljivanje neprimjerenih fotografija na lako dostupnim mrežnim stranicama, hakiranje te izbacivanje žrtve iz društvene mreže.

Prema podacima MUP-a USK (2021) evidentno je smanjenje broja slučajeva vršnjačkog nasilja za 46 (ili 60,5%), počinitelaca za 62 (ili 56,4%) i žrtava za 37 (ili 50,7%). Tokom 2020. godine bilo je 30 slučajeva vršnjačkog nasilja, što je za 22 ili 42,3% manje u odnosu na 2019. godinu. Vršnjačko nasilje je evidentirano na području Grada Cazina (17) i Grada Bihaća (4), zatim Velika Kladuša (4), općine Sanski Most (2), Bosanska Krupa (2) i Bosanski Petrovac (1). Na području općina Bužim i Ključ nisu evidentirani slučajevi vršnjačkog nasilja. Nasilje se najčešće događa u školama ili njihovoj blizini, ali ga ima i na putu do škole.

Aktivnosti koje preduzima MUP USK u vezi vršnjačkog nasilja su intenzivirane i predstavljaju prvi stub odbrane i zaštite mladih od ove vrste nasilja i vezane su najprije za prevenciju i suzbijanje vršnjačkog nasilja. Ogledaju se kroz kontinuirane obilaske škola uključujući i vrijeme kad škola ne radi, prisustvo policijskih službenika blizu škola naročito kada je najčešća frekvencija kretanja učenika, obilaske autobusnih stanica i drugih mjesta, suzbijanje konzumiranja alkohola i zloupotrebe droga, oduzimanje predmeta kojima se mogu nanijeti povrede, utvrđivanje identiteta lica koja ne pohađaju školu i za koja se sumnja da bi mogli ugroziti sigurnost učenika, saradnju sa direktorima i pedagozima osnovnih i srednjih škola, kvalitetniju saradnju sa centrima za socijalni rad, rad policije u zajednici i ostale preventivne i represivne mjere (MUP USK, 2021.).

Određene inicijative za sprečavanje i smanjenje vršnjačkog nasilja naglašavaju obavezu korištenja disciplinskih metoda, obavještanje roditelja, bolji nadzor dječjih igrališta, upravljanje učionicom, osposobljavanje nastavnika, pravila u učionici, implementaciju politika protiv vršnjačkog nasilja na nivou čitave škole (European Schoolnet, 2015).

Vozeći se glavnim gradom Bosne i Hercegovine, ili pak kroz Unsko-sanski kanton oku posmatrača vidljivi su migranti koji se nalaze po parkovima ili otvorenim površinama. U većini slučajeva radi se o strancima koji su u Bosnu i Hercegovinu ušli ili ulaze bez ikakvih identifikacionih dokumenata, na mjestima koja nisu predviđena za prelazak državne granice, a preseljavaju se iz jedne u drugu državu uz kršenje pravnih propisa države u koju ulaze, odnosno protiv volje organa države na čiju teritoriju ulaze (Institucija ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine, 2019).

Nekontrolirani boravak migranata i izbjeglica u napuštenim objektima i ovakvim vrstama improviziranih kampova uslovio je, nažalost, i povećanje broja slučajeva remećenja javnog reda i mira građana

Bihaća i Velike Kladuše, što je potvrđeno i iz Uprave policije Unsko-sanskog kantona (USK). „Nažalost, posljednje vrijeme imamo više prijava i žalbi građana. Obično se radi o incidentima, slučajevima remećenja javnog reda i mira ili povremeno krivičnim djelima u kojima su vinovnici migranti. Dakle, broj takvih prijava i žalbi je u posljednje vrijeme povećan, ali policijski službenici sve rješavaju na adekvatan način”¹, izjavio je glasnogovornik Uprave policije USK.

Ukupno 70 učenika posebno naglašava i opisuje razloge zašto se ne osjećaju sigurno, navodeći migrante i strah od migranata kao primarni problem i glavnu nesigurnost.

„Nikad se nisam osjećala ugroženo jer sam većinom u nekom društvu, nikad sama ne hodam ulicom. Možda su problem migranti ali i njih je u zadnje vrijeme sve manje i manje.“

„Malo je opasnosti ali najveća opasnost su imigranti.“

„Najveća nesigurnost koja mojim roditeljima predstavlja brige jesu migranti koji se slobodno šeću po gradu i ulicama oko škole.“

„Postoji nesigurnost od pojedinih mjesta zbog migranata.“

„Postoje problemi sa migrantima zbog kojih se ne osjećam sigurno kad izađem na ulicu.“

U Bosni i Hercegovini se odvija proces tzv. mješovitih migracija. Preklapaju se motivi migracija, tako da imamo strance koji su u potrazi za boljim uvjetima života ili tzv. ekonomski migranti (državljeni Pakistana, Irana, Iraka, Maroka, Tunisa, Alžira, Libije, Afganistana) i strance koji traže utočište/osobe pod međunarodnom pravnom zaštitom (Sirija) (Institucija ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine, 2019).

„Poprilično ne, ali smatram da dosta ljudi ima probleme i strah zbog migrantske krize.“

„S obzirom na boravak migranata u Bihaću, postoji.“

Gradske vlasti Bihaća su omogućile smještaj migranata u bivšem „Đačkom domu“, u kampovima „Bira“ i „Lipa“ u Bihaću, a na području općine Velika Kladuša formiran je prihvatni centar u naselju Polje u objektu „Miral“, dok su stranci-migranti, odnosno porodice sa djecom, smješteni u hotelu „Sedra“ u Cazinu.

„Blizu je migrantski kamp Bira. Prije je to bio problem veliki ali sad je manje malo jer nema toliko migranata u blizini.“

„Migrantska kriza koja nas je zadesila i to što se kod nas nalazi veliki broj migranata ne daju nam toliku sigurnost već naprotiv, totalno smo nesigurni.“

„Ilegalni migranti u napuštenim kućama.“

„Jedina nesigurnost u okruženju u kojem živim bi definitivno bila ta brojčanost migranata.“

„Migrantski talas koji pogađa grad tokom ljeta. Nesigurnost za privatnost i slobodu kretanja tokom noći.“

„Migrantski kamp u blizini.“

„Već 1-2 godine imamo imamo veliki broj migranata zbog kojih se osjećam jako nesigurno dok idem u školu.“

¹ Vidjeti više na: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/u-unsko-sanskom-kantonu-nekoliko-stotina-migranata-i-dalje-u-improviziranim-kampovima/211015045>, pristupljeno 1.10.2021.godine

„Najčešće je to strah od migranata i od pojedinih osoba koje konzumiraju opojna sredstva (droge) pa nas s vremena na vrijeme prilikom šetnje fizički i psihički uznemiravaju“

„U mom gradu ima dosta pasa lutilica ko i migranata, ali i nekoliko lokalnih beskućnika koji su često vidno pijani i nadrogirani i zbog svega toga ne osjećam se sigurno.“

Sigurnost saobraćaja je posebna tema od interesa za mlade i na osnovu dobijenih rezultata možemo reći da su saobraćajne nezgode, nesavjesnost vozača i ostalih aktera u saobraćaju uz neprilagođenu brzinu vozila uslovima i stanju puta, uvijek prisutan problem o kojem se treba voditi posebna briga i pažnja. U analizi dvadeset evaluacionih studija u kojima je ispitivana efektivnost složenih sistema video-nadzora u gradskim centrima Velike Britanije (Welsh, Farrington, 2009), vidimo da se primjenom video-nadzora ostvaruje mala, ali ne i značajna redukcija kriminala. Otkriveno je da video-nadzor u najvećoj meri doprinosi redukovanju krivičnih dela sa elementima nasilja i krivičnih dela kojima se ugrožava sigurnost vozila i saobraćaja. Britanska policija izvještava da je od trinaest projekata uvođenja sistema video-nadzora u javnim prostorima, u šest otkrivena izvesna redukcija kriminala (Gill, Springs, 2005).

„Divljanje vozača motornim vozilima u blizini škole.“

„Nesavjesni vozači.“

„Postoje kako od migranata tako i od lokalnog stanovništva poput nepropisne vožnje.“

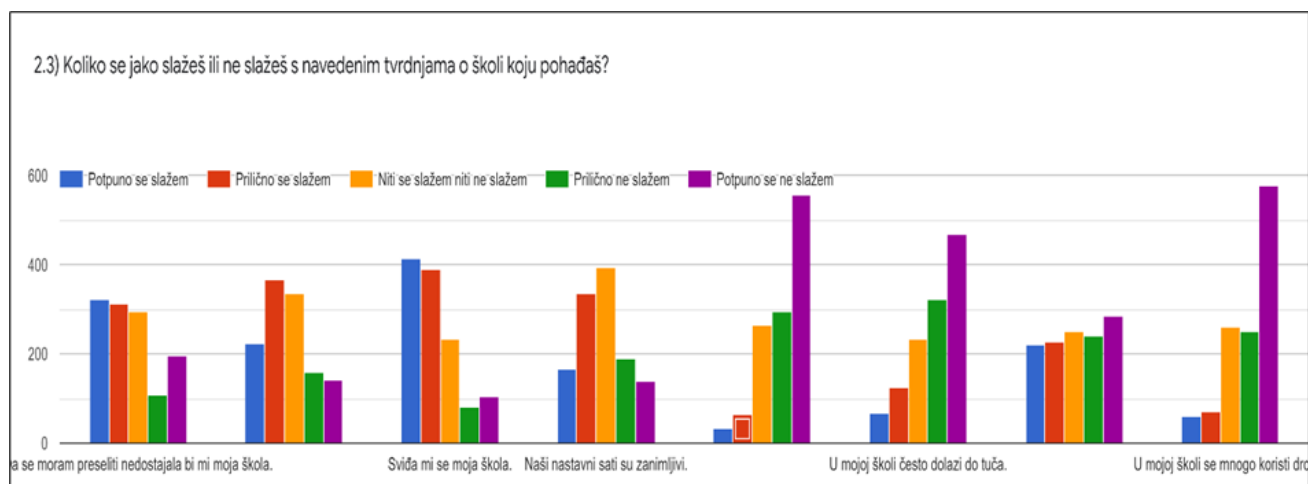
Također, sve izraženije prisustvo pasa lutilica, koji se nerijetko i u čoporima kreću i povremeno napadaju ljude, čak i djecu nanoseći im povrede, zahtjeva hitno rješavanje ovog problema.

„Migranti ponekad, i psi lutilice navečer pogotovo.“

„Migranti, psi lutilice i lokalni nasilnici. Postoji samo od pasa lutilica.“

„Nestabilna situacija sa migrantima dovodi do straha od slobodnog kretanja gradom, ista situacija je i sa problemom s psima lutilicama.“

2.3) Koliko se jako slažeš ili ne slažeš s navedenim tvrdnjama o školi koju pohađaš?

Likertova skala se najčešće primjenjuje za mjerenje stavova. Allport (1935) ističe da je stav mentalna spremnost, stečena individualnim iskustvom, koja vrši direktivni ili dinamički uticaj na reagovanje osoba na objekte i situacije s kojima dolazi u dodir. Istraživanjem su obuhvaćene tvrdnje posvećene

različitim aspektima stava i mogu biti izražene afirmativno (potpuno se slažem i prilično se slažem), negativno (prilično ne slažem i potpuno se ne slažem) i neutralno (niti se slažem niti ne slažem). Ispitanici su odgovarali označavanjem stepena u kojem prihvataju sljedeće predviđene tvrdnje: a) da se moram preseliti nedostajala bi mi moja škola; b) sviđa mi se moja škola; c) naši nastavni sati su zanimljivi; d) u mojoj školi često dolazi do tuča; e) u mojoj školi se mnogo koristi droga.

U okviru pitanja o školi istražene su percepcije učenika/ca o potencijalnim izvorima ugroženosti koji proizlaze iz (ne)adekvatnih uslova za odvijanje odgojno-obrazovnog procesa u i oko škole (kako procesa nastave, tako i infrastrukture u školi i dvorištu). Primjetno je da su učenici/ce u izraženijem obimu odgovarali na pitanja o stavovima o školi koju učenik/ca pohađa, što potvrđuje da su izvori ugroženosti od vršnjačkog nasilja zastupljeni u određenom obimu u ovim školama. Može se zaključiti da je 49% učenika/ca manifestiralo stav da bi im nedostajala škola u slučaju da se moraju preseliti. 23,5% učenika se ne slaže sa tvrdnjom da bi im nedostajala škola u slučaju preseljenja. 62% učenika je istaklo da im se sviđa njihova škola, dok je 39% učenika mišljenja da su nastavni sati zanimljivi u poređenju sa 25% učenika koji su izrazili neslaganje sa ovom tvrdnjom.

Rezultati istraživanja pokazuju da je 15% učenika/ca odgovorilo da u njihovoj školi često dolazi do tuča, dok 61% učenika/ca ne izražava slaganje sa takvom tvrdnjom. 10% učenika je istaklo da se droga koristi u školama koje pohađaju, za razliku od 63,5% učenika/ca koji se ne slažu sa navedenom tvrdnjom.

Uzimajući u obzir da je generalni cilj projekta pružiti podršku srednjim školama u razvijanju školskih planova za postupanje u slučajevima različitih ugrožavanja kako bi se unaprijedili školski kapaciteti, dužni smo skrenuti pažnju na koristi korištenja tehnologija video nadzora. Ako se hipotetički uzme kolika može biti šteta uzrokovana samo vandalizmom u školama, ili drastičnije, kakva šteta može nastati ulaskom neovlaštene osobe u objekte ustanove, koja može napasti osoblje ustanove i učenike/djecu, ili oteti dijete, onda postaje jasno koliko je ova tema važna. Situaciona prevencija takvih ponašanja predstavlja mjesto susretanja formalne i neformalne kontrole kriminaliteta (Clarke, 1997).

Prema članu 34. Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini i članu 2. Zakona o srednjem obrazovanju USK škole svoju ulogu i obaveze ostvaruju u okruženju koje osigurava prava svakog učenika/e na srednje obrazovanje, pruža podršku učeniku/ci u izboru odgovarajućeg zanimanja, stvara uslove za kvalitetno srednje obrazovanje, usklađuje srednje obrazovanje sa zahtjevima i potrebama na tržištu rada, razvijanje psiho-fizičkih sposobnosti učenika/ca i svijesti o nacionalnoj pripadnosti, očuvanju povijesno-kulturne baštine, nacionalnog identiteta i razvijanja osjećaja ljubavi prema Bosni i Hercegovini. Također u ciljevima je predviđeno i odgajanje i obrazovanje učenika/ca u skladu sa općim, kulturnim i civilizacijskim vrijednostima i osposobljavanje učenika/ca za življenje u multikulturalnom svijetu i poštivanje različitosti i razvijanje tolerancije, osiguranje uslova za razvoj i promociju tradicionalnih zanata, usklađivanje srednjeg obrazovanja sa srednjim obrazovanjem u zemljama Evropske Unije, sticanje srednjeg obrazovanja koje omogućava vertikalnu i horizontalnu prohodnost u sistemu obrazovno-odgojnog procesa u Bosni i Hercegovini i podsticanje na cjeloživotno učenje. Škole su u obavezi provoditi mjere sigurnosti i zaštite učenika/ca što je svakako i predmet ovog zakona.

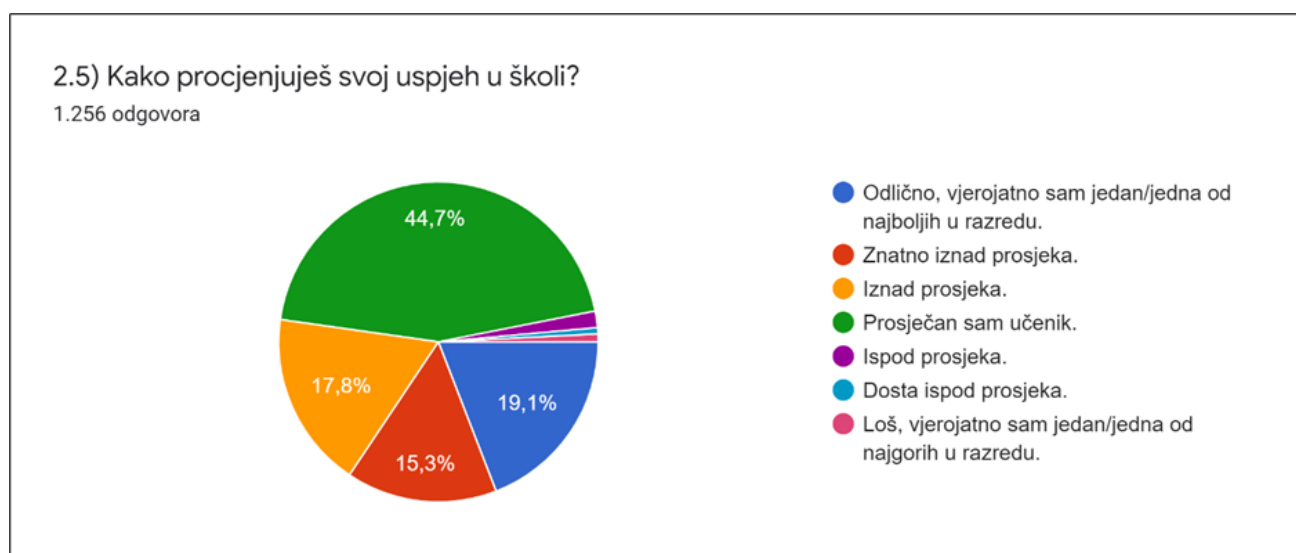
Veliki je broj primjera, gdje je video nadzor spriječio zločine, smanjio slučajeve vandalizma, krađe i nasilja. Zakon o zaštiti ličnih podataka Bosne i Hercegovine, u članu 21. a predviđa uspostavu videonadzornog sistema, i propisuje odredbe čime se obezbjeđuje zaštita i obrada ličnih podataka prikupljenih putem videonadzora. Često se svrha uspostavljanja videonadzornog sistema u školi nalazi u neophodnosti optimizacije sigurnosti učenika, zaposlenika, roditelja, objekata, imovine i posjetilaca škole u toku ili van nastavnog procesa u prostoru škole i školskog dvorišta. Unutrašnje kamere pokrivaju glavne koordinate, hodnike i komunikacije unutar škole. Prema odredbama člana 10. vanjske kamere pokrivaju prostor dvorišta škole, ulaze u školsko dvorište, prostor školskog igrališta i parking škole.

2.4) Jesi li ikada bez opravdanog razloga izostao/la iz škole najmanje jedan cijeli dan u posljednjih 12 mjeseci? Ako je odgovor da, koliko je to puta bilo?

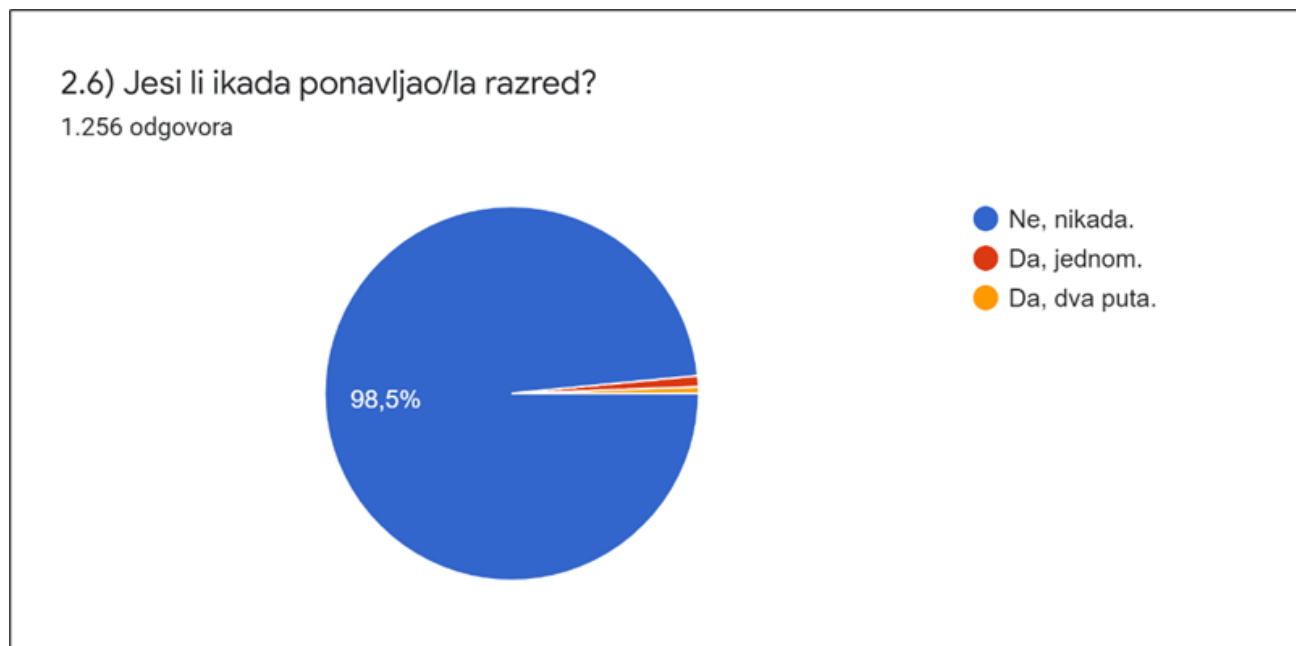
U daljem setu odgovora na pitanja u vezi škole i uspjehu u školi, bitno je napomenuti da 80% učenika/ca srednjih škola na području Unsko-sanskog kantona nije izostalo niti jedan cijeli dan iz škole u posmatranom vremenskom periodu za školsku 2020./2021. godinu. 221 učenik/ca ili 17,6% ispitanih je u posljednjih 12 mjeseci izostalo više od pet puta, 11 učenika/ca ili 0,9% ispitanih izostalo je više od 10 puta, dok je 18 učenika ili 1,4% ispitanih izostalo više od 15 puta.

2.5) Kako procjenjuješ svoj uspjeh u školi?

Interesantan je podatak da 52% mladih procjenjuje da ima uspješan ili više uspješan prosjek ocjena, dok gotovo polovina ispitanih učenika smatra da ima prosječan uspjeh u školi. 240 učenika/ca procjenjuje svoj uspjeh najboljim u razredu, 416 učenika/ce procjenjuje iznadprosječnost u školi, dok samo 29 učenika/ca smatra da je ostvarilo uspjeh ispod prosjeka.

2.6) Jesi li ikada ponavljao/la razred?

Evidentan je veoma mali procenat izjašnjavanja u vezi ponavljanja razreda, što je vidljivo u 1,5% odgovora na cjelokupnom uzorku.

2.7) Što ćeš raditi kada završiš redovno obrazovanje (kada budeš imao/la dovoljno godina da možeš napustiti školu ako to želiš)

U ovom dijelu bitno je istaći da 48% mladih razmišlja nastaviti srednjoškolsko obrazovanje i pripremati se za fakultet nakon završene srednje škole, 4% mladih razmišlja o nastavku školovanja kroz druge forme obrazovanja, 25% mladih razmišlja o zapošljavanju, dok 20% ispitanih još uvijek nema određenu projekciju svoje budućnosti.

Šire posmatrano, najbrojniju populaciju na tržištu rada u Federaciji BiH predstavljaju osobe sa završenom srednjom školom, pri čemu je najveće učešće osoba s tim stepenom obrazovanja među nezaposlenim. Iz toga se može zaključiti da se stanovništvo u FBiH ne osposobljava za ona zanimanja za kojima postoji potreba, odnosno da je jaz između obrazovanja i tržišta rada i dalje veliki.

Prema Informaciji Federalnog ministarstva nauke i obrazovanja (2013) u kojoj se daje analiza upisnih politika u odnosu na potrebe tržišta rada, kao razlozi dugotrajne visoke stope nezaposlenosti navode se problemi koji utječu na sektor srednjeg obrazovanja, a to su: nastavni planovi i programi, kvalitet izvođenja nastave, kvalitet nastavnih sredstava i opreme u školama, stanje školskih objekata i kabineta za praktičnu nastavu, zastupljenost i kvalitet praktične nastave i upisna politika. Upisna politika je, svakako, od izuzetnog značaja za stanje na tržištu rada, jer se njome planiraju vrste obrazovnih programa i određuju upisne kvote za svaki profil obrazovanja, čime se diktira ponuda radne snage (Vlada USK, 2017). Upisna politika nema određenih smjernica, nije povezana s tržištem rada i škole ne rade dovoljno na promoviranju zanimanja. U nastavnim planovima i programima nema posebnih sadržaja o profesionalnoj orijentaciji, a u osnovnoj školi također nema programa koji učenicima pomažu u izboru profesije. Nakon završene obavezne osnovne škole učenici se opredjeljuju za upis u gimnazije ili u neku od stručnih škola. Posmatrano prema područjima rada, različito je interesovanje učenika za pojedina područja rada, odnosno obrazovne profile. U trogodišnjim stručnim školama najveće interesovanje postoji za uslužna zanimanja, za određene profile u oblasti

saobraćaja, elektrotehnike, a mnogo manje je interesovanje za oblast šumarstva, mašinstva i obrade metala, tekstila, građevinarstva. Tendencija smanjenja broja učenika za navedena područja rada se povećava.

Razvoj ljudskih resursa u sistemu obrazovanja je važno mjesto prioritarnih ciljeva, koji predstavljaju osnovu za sveukupnu reformu obrazovanja. Razvoj ljudskih resursa je najbolja garancija da se na najefektivniji način odgovori stalnim promjenama u društvu. Podesno obrazovanje za nastavnike treba usmjeriti ka sticanju kompetencija potrebnih za procese učenja i podučavanja, a visokoškolske ustanove trebaju biti organizatori i ponuđači obuka. Kod nas nema centara za stručno obrazovanje, koji bi realizirali osposobljavanje i usavršavanje nastavnika i direktora stručnih škola, a Pedagoški zavod nema kadrovskih mogućnosti za realizaciju stručnog osposobljavanja (Vlada USK, 2017).

3. Neke neugodne situacije koje su ti se možda dogodile

U bloku pitanja i odgovora koja se odnose na devijantna i nedozvoljena ponašanja primjetna su ponašanja koja su kažnjiva po bosanskohercegovačkim prekršajnim i krivičnim zakonima. Stepenn antisocijalnoga ponašanja i krivičnih djela među mladim ljudima predstavljaju veliki problem za društvo u cjelini. Prema podacima MUP-a USK (2020) broj mladih koji su počinili krivična djela u periodu od januara do juna 2020. godine je značajan i u odnosu na 2019. godinu je u porastu za 3 ili 13%, dok je broj maloljetnih počinitelja krivičnih djela smanjen za 8 ili 22% u odnosu na ukupan broj počinitelja. Problemi delinkvencije među mladima ozbiljan su i kompleksan problem.

3.1) Neko je od tebe tražio novac ili neki drugi vrijedni predmet (kao što su sat, patike, mobitel...) u školi i krugu škole i prijetio ti ako ga odbiješ predati? Je li ti se ovo ikad dogodilo?

95 % ili 1246 učenika/ca je odgovorilo da im se nije dogodilo da im je neko tražio novac ili neki drugi vrijedni predmet. 4 % ili 51 učenik/ca odgovara da im se nije dogodio takav slučaj. 2 učenika obrazložila su da se u datim okolnostima radilo isključivo o pozajmljivanju novca.

3.2) Jeste li ikada bili žrtva nekog napada?

87% srednjoškolaca odgovara da nisu bili žrtva bilo koje vrste napada. Međutim, 13% učenika/ca je iskusilo različite oblike napada i odgovorilo pozitivno na gornje pitanje, pri čemu izdvajamo sljedeća bitna obrazloženja.

„Da, desilo se 2020. i nije prijavljeno policiji, sve je riješeno uz pomoć razrednika, pedagoga i psihologa.“

„Da, svega nekoliko puta ali sam dovoljno mentalno jaka i stabilna ličnost pa me to ne dotiče i ne osjećam potrebu za prijavom.“

„Da, napad je većinom bio vrste psihičkog nasilja, često.“

„Da, napala su me dva migranta i htjeli mi ukrasti novac i mobitel a ja sam pobjegao u obližnji lokal i nazvao policiju. Oni su došli međutim migranata nije bilo i otpratili su me do autobusne stanice.“

3.3) Nešto ti je bilo ukradeno (kao što je knjiga, novac, mobitel, sportska oprema, bicikl ili nešto drugo)?

88% srednjoškolaca (1.149 učenika/ca) se ne slaže sa tvrdnjom da im je nešto bilo ukradeno (knjiga, novac, mobitel, sportska oprema, bicikl ili nešto drugo), dok preostali dio ispitanih, ukupno 161 učenik/ca navodi da im je ukraden novac, telefon ili biciklo.

3.4) Neko ti je prijetio nasiljem ili ti je nanio fizičko nasilje zato što si druge vjere, govoriš drugim jezikom, pripadaš etničkoj manjini ili zbog drugih sličnih razloga?

94,5% ispitanih ističe da nisu doživjeli prijetnje ili nasilje zbog svoje vjere, jezika, pripadnosti ili drugih sličnih razloga. Ukupno 62 učenika ili 4,5% navodi da su pretrpjeli neki vid nasilja, verbalnog napada, indirektnog vrijeđanja i ismijavanja. Jedan učenik obrazlaže da: „Nijedan događaj nije bio prijavljen policiji jer ih uopće ne zanima napad zbog moje vjere.“

Drugi učenik objašnjava da je često bio na meti indirektnog vrijeđanja: „Uglavnom kada se međusobno razgovara o temama oko LGBT-a, tada se spominju svakakve metode rješavanja takvih ljudi, koje su ni manje ni više nego prilično nasilne. Stoga, to predstavlja indirektno prijetnje osobama koje nisu outovane, da im nije mjesto gdje su i da se gube odatle. Takve su stvari do te mjere tabuizirane, da se ni ne smije prijaviti policiji, jer će narod saznati za tu osobu, a policija neće po tom pitanju ništa učiniti.“

3.5) Je li te iko od drugara iz škole izrugivao ili te ozbiljno zadirkivao na štetan način putem e-maila, vibera, na chat-u, web stranici ili putem tekstualnih (sms) poruka poslanih na tvoj mobilni telefon?

87% učenika/ca srednjih škola konstatira da je bilo izrugivano ili ozbiljno zadirkivano na štetan način putem društvenih mreža koje koristi, dok ukupno 167 učenika/ca podrobnije opisuje takva štetna djelovanja. Izdvajaju se sljedeće spoznaje:

„U školi su me izrugivali zbog mjesta iz kojeg dolazim.“

„Prijetnje tučom i verbalni napadi.“

„Prije dvije godine putem poruka. Nikom nisam smjela reći jer su poruke bile neprimjerene.“

„Dobila sam ozbiljne prijetnje putem mojih društvenih mreža od mog nekad najboljeg druga.“

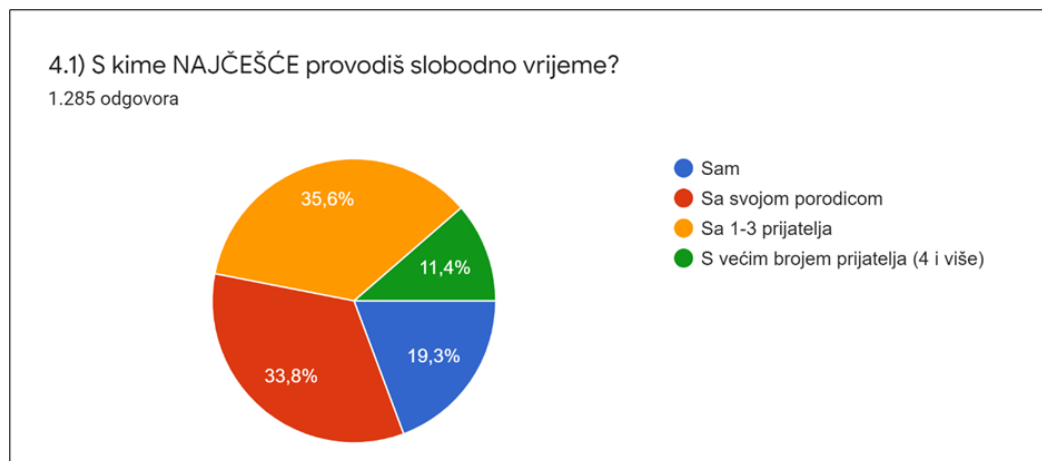
„Dešavalo se ranije, u zadnjih 12 mjeseci ne, a događaj nije prijavljen policiji nego smo to privatno riješili.“

„Skoro svake sedmice jedanput, nekad i više puta, prijavljeno upravi škole koja nije reagovala.“

Informisanost učenika/učenica srednjih škola Unsko-sanskog kantona o slobodnom vremenu, raširenosti pojavnih oblika izvora ugroženosti, prijateljima i vršnjacima

4. Pitanja o tvom slobodnom vremenu i tvojim vršnjacima

4.1) S kime najčešće provodiš slobodno vrijeme?

Ispitanici navode da najčešće svoje slobodno vrijeme provode sami (19% ili 248 učenika/ca) sa svojom porodicom (34% ili 434 učenika/ce), manjom grupom do tri prijatelja (36% ili 457), ili većom grupom prijatelja (11% ili 146 učenika/ce). Gotovo polovina učenika/ca srednjih škola svoje slobodno vrijeme provodi sa prijateljima.

Iz mnogih rezultata psiholoških i kinezioloških istraživanja sporta kao i rezultata validnih individualnih iskustava proizlazi da je aktivno bavljenje sportom važan agens socijalizacije ličnosti. Socijalizacija je dinamički proces zrenja i učenja. Ona se poistovjećuje i sa pojmovima odgoja i obrazovanja. Socijalizaciju je moguće definisati i kao proces interakcije između pojedinca i njegove okoline. I u drugim određenjima pojma socijalizacije – neskladan razvoj svakog pojedinca, korekcija pogrešnih vidova ponašanja pojedinca, ”prigušivanje” i prilagođavanje individualnih osobina “kolektivnim idealima” i slično, moguće je pronaći osnovne indikatore važne za razumijevanje relacija između sportskih aktivnosti i socijalizacije.

Istraživanja pokazuju da sportski aktivniji pojedinci u odnosu na sportski neaktivne ili, pak manje aktivne pojedince, ispoljavaju više poželjnih, pozitivnih osobina ličnosti. Ispoljavaju veću emotivnu stabilnost, bolju emotivnu kontrolu i manju anksioznost, veće samopouzdanje i veći stepen savjesnosti. Veći sportski autoritet doprinosi i razvoju veće osobine odgovornosti, društvenosti i tolerantnosti (Hadžikadunić, 2013).

U mnogim zemljama Europske unije, cijele porodice i društvo orijentisani su na različite pojavne oblike tjelesne aktivnosti u slobodno vrijeme. Bosna i Hercegovina, svakako još nije zemlja u kojoj su sport i rekreacija stil življenja, niti dio svakidašnjice većine stanovnika.

Tjelesna aktivnost djece i mladih, povezana je sa zaštitom mnogih djetetovih prava posebno prava na psihičko i fizičko zdravlje, igru, razonodu, slobodno vrijeme te sport i rekreaciju². Djeca imaju sopstvene razloge za bavljenjem sportom. Obično je u pitanju više motiva, a ne samo jedan. Istraživanja dječijih motiva za bavljenjem sportom širom Amerike pokazuju da je “zabava” razlog broj jedan, zatim slijedi potreba da se “nauče nove vještine”, “bude sa prijateljima”, doživi “uzbuđenje takmičenja”

² Svako dijete ima pravo na slobodno vrijeme, igru, odmor i učešće u kulturnim i umjetničkim aktivnostima. UN Konvencija o dječijim pravima, Član 31.

itd. "Pobjeda" je, također, navedena kao motiv, ali nije bila njihov razlog br. 1, kako to mnogi roditelji pogrešno vjeruju. (Bačanac, Petrović & Manojlović, 2009). Osim istraživanja koja utvrđuju pozitivan odnos bavljenja sportom i tjelesnog zdravlja, istraživanja podupiru i pozitivan učinak tjelesnog vježbanja i uključenosti u sport na psihološku dobrobit, uključivanje u različite sportske aktivnosti omogućuje veći broj socijalnih kontakata i doprinosi razvoju prosocijalnog ponašanja. Sudjelovanje u sportu, i tjelesno vježbanje, općenito je, povezano sa pozitivnim navikama kao što su bolja prehrana, veći stepen tjelesne aktivnosti, smanjeno delikventno ponašanje i sigurnija seksualna aktivnost (Bungić & Barić, 2009). Narušavanjem psihofizičke ravnoteže u porastu su i poremećaji ponašanja i druga oboljenja koja su posljedica nekretanja.

Nije slučajno da su sinonim asocijalnog ponašanja prenapučene urbane sredine u kombinaciji sa zanemarivanjem odgojnih vrijednosti od strane svih segmenata odgoja. Sistemskim, naučno utemeljenim vježbanjem, bitno se može utjecati ne samo na regulaciju morfoloških, motoričkih i funkcionalnih obilježja, već u znatnoj mjeri i na kognitivne funkcije te na konativne dimenzije odgovorne za modalitete ponašanja i efikasnu socijalizaciju mladih na varijabilne uslove života i rada. Rijetke su ljudske aktivnosti kojima se istodobno može utjecati na toliko velik broj ljudskih obilježja kao što je to moguće stručno oblikovanim tjelesnim vježbanjem. Ukupna količina rada u edukaciji je nedovoljna i ne osigurava optimalne transformacijske učinke (Badrić, Prskalo & Kvesić, 2011). Istraživanje mjerenja životnog standarda (LSMS), provedeno 2002. godine, pokazalo je da 19,5 % stanovnika u BiH živi ispod linije siromaštva, a dodatnih 30 % ima dovoljno sredstava samo za zadovoljavanje osnovnih životnih potreba. Ovi podaci jasno ukazuju na činjenicu da zbog siromaštva veliki broj djece živi u uslovima koji ne omogućavaju optimalan rast i razvoj.

Među brojnim socijalnim problemima s kojima su suočene porodice, posebno su izraženi: siromaštvo, nezaposlenost roditelja, gubitak jednog ili oba roditelja i promjena mjesta življenja. Zbog problema s kojima su suočeni, jedan broj porodica ne može da ispuni svoje osnovne zadaće, posebno u pogledu vaspitanja djece, tako da škole, djeci iz takvih porodica, postaju osnovni izvor vaspitanja i socijalizacije.

Siromaštvo, koje je najčešće posljedica dugotrajne nezaposlenosti roditelja ili niskih i nedovoljnih primanja, dovelo je do ruba egzistencije veliki broj porodica u Bosni i Hercegovini. Nezaposlenost je stalno rastući problem u BiH. Prema zvaničnim podacima nadležnih službi stopa nezaposlenosti je viša od 40% i ima tendenciju daljnjeg rasta. Ponekad nezaposlenost može dovesti i do različitih devijacija roditelja ili drugih članova porodice, kao što su alkoholizam, samoubistvo, kriminal, prostitucija i sl. a što se direktno odražava na ukupan razvoj djece u takvim porodicama. Treba posebno naglasiti da nezaposlenost, posebno dugotrajna, proizvodi kod roditelja osjećaj nemoći i nesposobnosti da budu dobri i odgovorni roditelji, jer nisu u stanju da zadovolje sve potrebe djece, često ni one najosnovnije.

Socijalizacija djece posebno je ugrožena u porodicama s poremećenim odnosima jer očuvana porodična struktura, odnosno potpunost porodice jest važna, ali nije najvažniji i isključivi faktor uspješne socijalizacije. Uprkos činjenici da imaju očuvanu porodičnu strukturu, veliki broj porodica su "iznutra" razorene i degradirane. Loši međusobni odnosi roditelja, loš i pedagoški neopravdan odnos roditelja prema djeci, kao i njihov negativan odnos prema društvenim vrijednostima i propisima koje te vrijednosti štiti mogu svojim djelovanjem doprinijeti javljanju različitih poremećaja u ponašanju djece i mladih (Buljubašić, 2008).

Široko je rasprostranjeno mišljenje da sport, kao pozitivan agens socijalizacije, može značajno unaprijediti psihički, fizički, socijalni razvoj i zdravlje osoba koje se njime bave. Međutim, pozitivni efekti sporta ne ispoljavaju se uvijek i automatski, jer, ukoliko on nije dobro programiran i stručno vođen, ukoliko se u njemu radi po modelu sporta odraslih i pre naglašava značaj pobjede, on može predstavljati potencijalnu opasnost za zdravlje i psihofizički razvoj djece (Bačanac & Radovanović, 2005).

Slobodno vrijeme je posebno važno za djecu i omladinu, zbog mogućnosti ispoljavanja i razvoja kreativnosti. Ukoliko se djetetu i mladima ne dozvoljava kreativnost, oni će pronaći negativne i destruktiv-

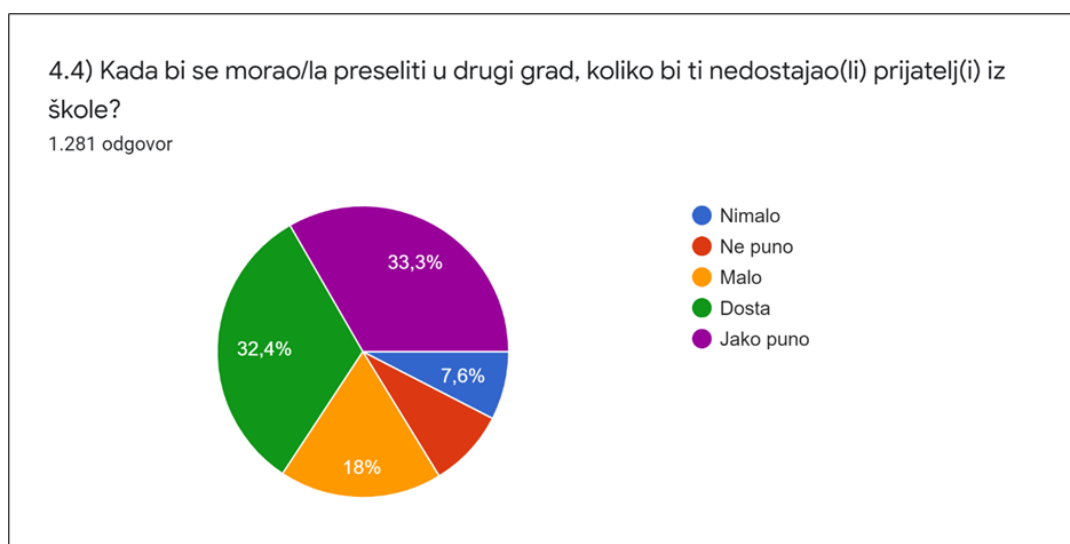
ne načine da se izraze. Mladi i djeca su sve manje organizatori zabave i slobodnog vremena, a sve više konzumenti sadržaja koje nudi visoko profesionalna mašinerija (zabava, koncerti, utakmice, spektakli i sl.). Konzumenti postaju pasivni auditorij, nepripremljeni za aktivno provođenje slobodnog vremena. Slobodno vrijeme mladih veliki je vremenski prostor, a ako je nedovoljno osmišljen i vođen, prostor slobodnog vremena može postati izvor neprihvatljivog ponašanja i ovisnosti (Hadžikadunić, 2013). Vrlo je bitan utjecaj uže socijalne sredine u kojoj dijete odrasta, ali i izbor sadržaja, kao i njihova dostupnost. Učestvovanje u sportu, a posebno timskim sportovima mlade uči timskom radu, liderstvu, samodisciplini, odgovornosti, toleranciji, razvija njihove “koping vještine”, tj. vještine savladavanja različitih problema, uči ih istrajnosti, poštovanju autoriteta, razvija radne navike, jača njihov karakter, samopoštovanje i samopouzdanje (Bačanac, Petrović & Manojlović, 2009).

4.3) Neke osobe imaju prijatelja ili grupu prijatelja iz škole s kojima provode vrijeme, druže se i zabavljaju. Imaš li ti takvog prijatelja ili grupu prijatelja?

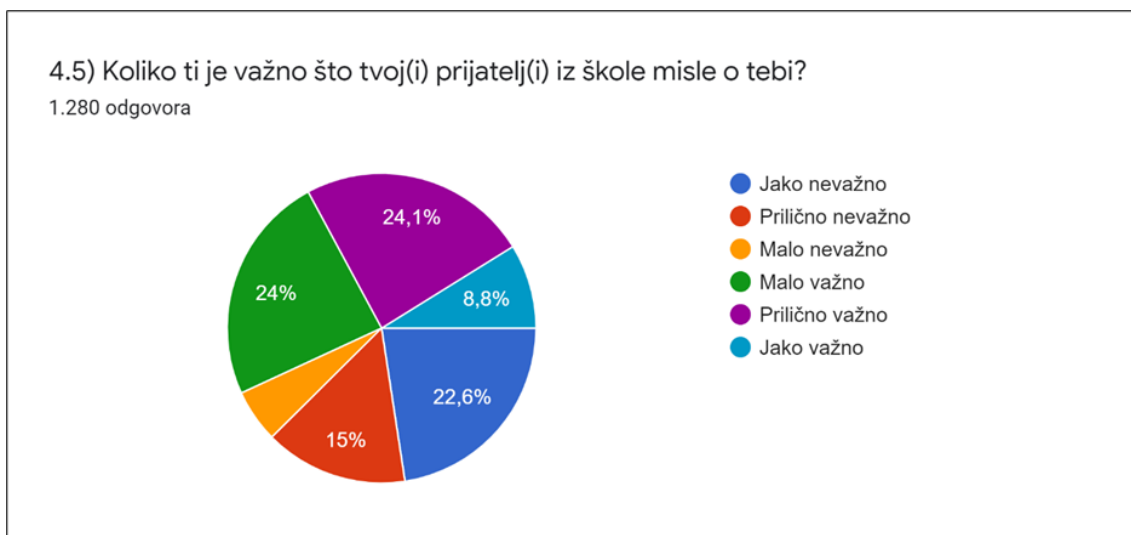
Vidljivo je da su učenici/ce srednjih škola svih razreda, ukupno 1103 učenika/ca u gotovo 87% odgovora potvrdili da imaju prijatelja ili grupu prijatelja s kojima provode slobodno vrijeme, s kojima se druže i zabavljaju.

4.4) Kada bi se morao/la preseliti u drugi grad, koliko bi ti nedostajao(li) prijatelj(i) iz škole?

U bloku pitanja koji se odnosi na druženje sa prijateljima i formiranje grupe, očigledno je da tinejdžerski period odrastanja diktira i početak socijalizacije. Na skali odgovora u interval „dosta“ i „jako puno“ ukupno 65,7% ili 842 učenika je odgovorilo da bi im nedostajali prijatelji kada bi se morali preseliti u drugi grad.

4.5) Koliko ti je važno što tvoj(i) prijatelj(i) iz škole misle o tebi?

728 ispitanika ili 56,9% učenika/ca u odgovoru na pitanje iz prikazanog grafikona odgovara da je važno šta prijatelj(i) iz škole misle. S druge strane, 552 učenika ili 43,1% izražava suprotan stav i smatra nevažnim šta prijatelj(i) misle o njima.

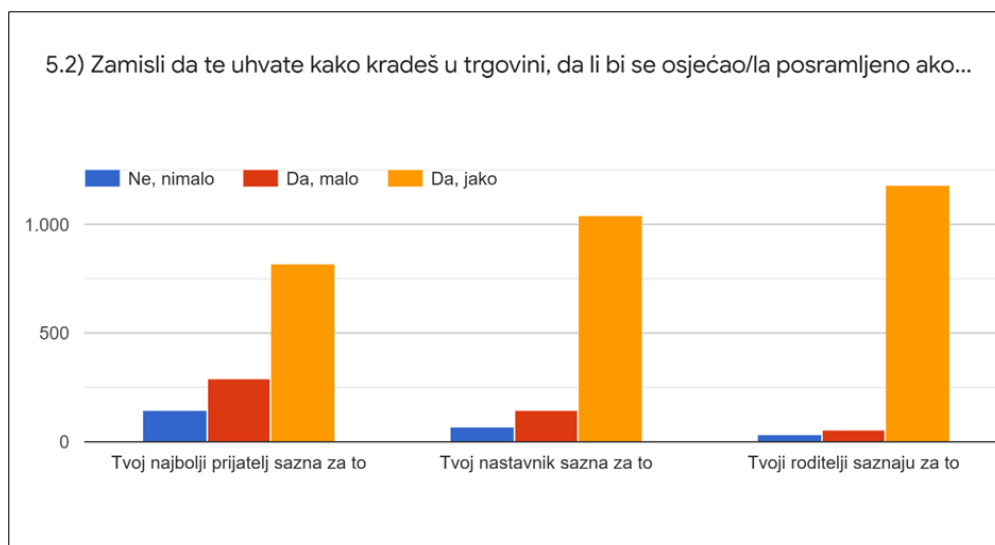
4.6) Mladi ljudi se ponekad uključuju u nezakonite aktivnosti. Za koliko svojih prijatelja znaš da su poduzimali neku od navedenih aktivnosti?

Vrijeme koje mladi nastoje popuniti sadržajima i aktivnostima koji su bitno različiti od onih koji su im omogućeni u nastavnom procesu i školskim prostorima predstavljaju u određenoj mjeri čin hrabrosti ili čak progresivno ponašanje. Tako naprimjer, 9,6% ispitanika potvrđuje da ponekad ili često učestvuje u tučama sa drugima, dok 13% ispitanika potvrđuje da ponekad ili često „radi zabave radi nešto nezakonito“. Nešto veći je procenat učenika/ca (15,5%) koji „zabave radi plaše ljude i dosađuju im“.

5. Šta misliš o sljedećim tvrdnjama?

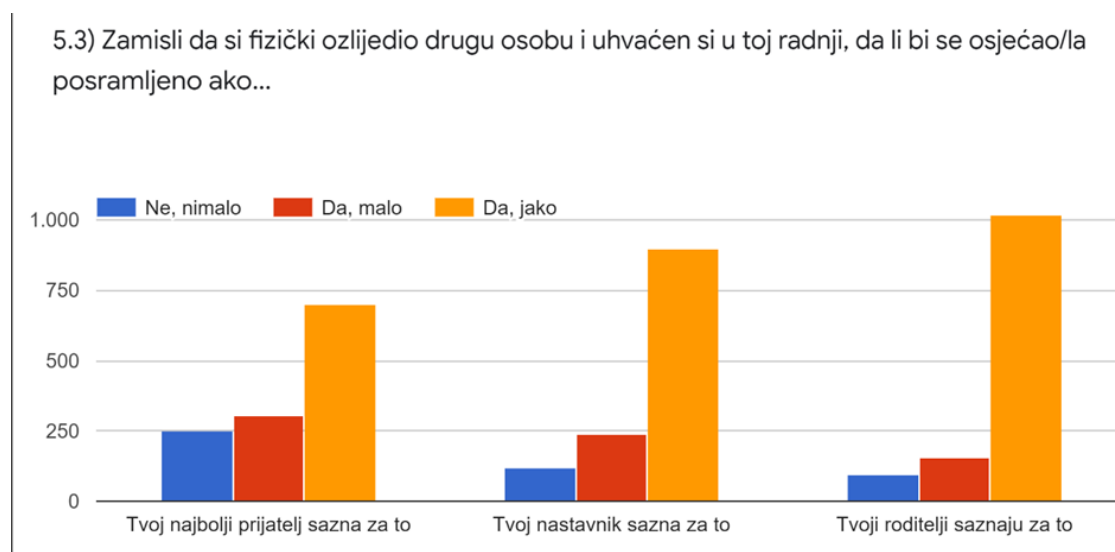
Različite discipline analiziraju uzroke nasilja kroz tri glavna nivoa: strukturalni, institucionalni i individualni (McIlwaine, 1999). Individualni nivo podrazumjeva nasilje kao racionalnu analizu troškova i koristi, a korist od mogućnosti bi trebala biti veća od oportunitetnog troška (Fajnzyblber, Lederman i Loayza, 2002). Također, nasilje i kriminal smatrani su “oblicima otpora kod ekonomski i socijalno ugroženih pojedinaca” (McIlwaine, 1999). Brz rast gradova koji je premašio kapacitete općina i države za pružanje usluga i javni prostor za rekreaciju, je još jedan od faktora nasilja. Mnogi autori rizične i zaštitne faktore za razvoj rizičnih ponašanja smještaju u djetetovo šire i uže okruženje te u njega samog. Ishodi za dijete ovisit će, ne samo o omjeru rizika i zaštita koje ono nosi u sebi, već i o rizicima i zaštitama koje okruženje u kojem živi ima, te o interakciji svih faktora (Zloković, Vrcelj, 2010). Scott navodi (prema Šimić, 2004) da su agresivne reakcije kod djece rezultat zajedničkog djelovanja agresivne ličnosti i okolinske stimulacije.

5.2) Zamisli da te uhvate kako kradeš u trgovini, da li bi se osjećao/la posramljeno ako...

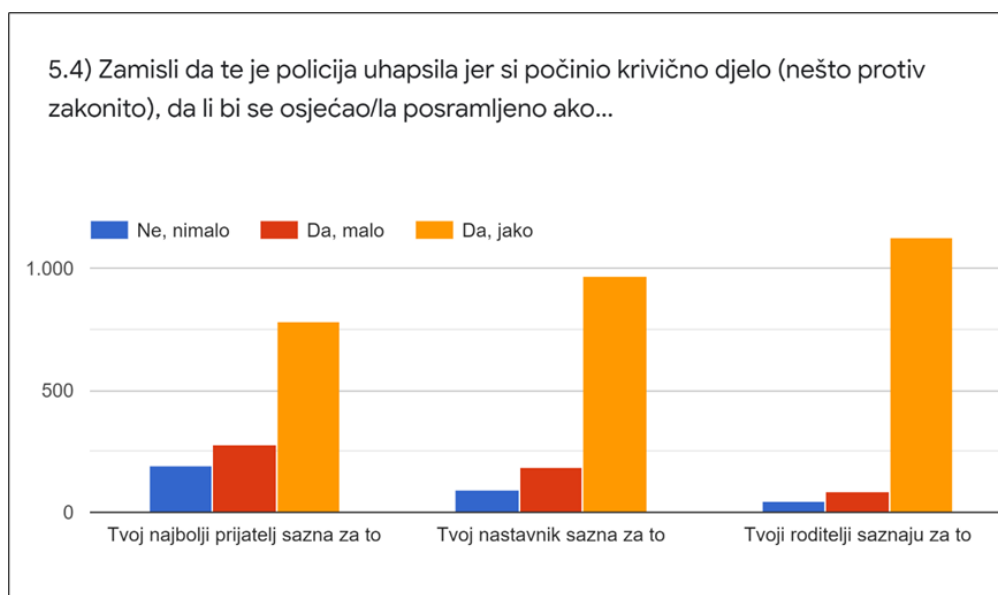
U ovom bloku pitanja obuhvaćene su tvrdnje posvećene aspektima koji uključuju nedozvoljena ponašanja i stavove koji su izraženi afirmativno (da, malo i da, jako) ili negativno (ne, nimalo). 85,5% ispitanika je odgovorilo da bi se osjećali posramljenim ukoliko najbolji prijatelj sazna za krađu. 91,5% ispitanika bi se osjećali posramljenim ukoliko nastavnik sazna. Bitno je naglasiti da uključenost nastavnika u školski i društveni život učenika znatno smanjuje osjećaj nesigurnosti učenika u školi (Hong i Eamon, 2011.) Najveći procenat od 95% ispitanika odgovara da bi se osjećali posramljenim ukoliko roditelji saznaju za krađu u trgovini.

5.3) Zamisli da si fizički ozlijedio drugu osobu i uhvaćen si u toj radnji, da li bi se osjećao/la posramljeno ako...

Također, na pretpostavljeno pitanje u vezi fizičkog sukobljavanja i ozljeđivanja druge osobe ispitanici odgovaraju da bi se u 77% slučajeva osjećali posramljenim ukoliko najbolji prijatelj sazna za takvo nešto. 87,5% ispitanika bi se osjećali posramljenim ukoliko nastavnik sazna, dok najveći procenat od 90% ispitanika odgovara da bi se osjećali posramljenim ukoliko roditelji saznaju da je nastupilo fizičko ozljeđivanje.

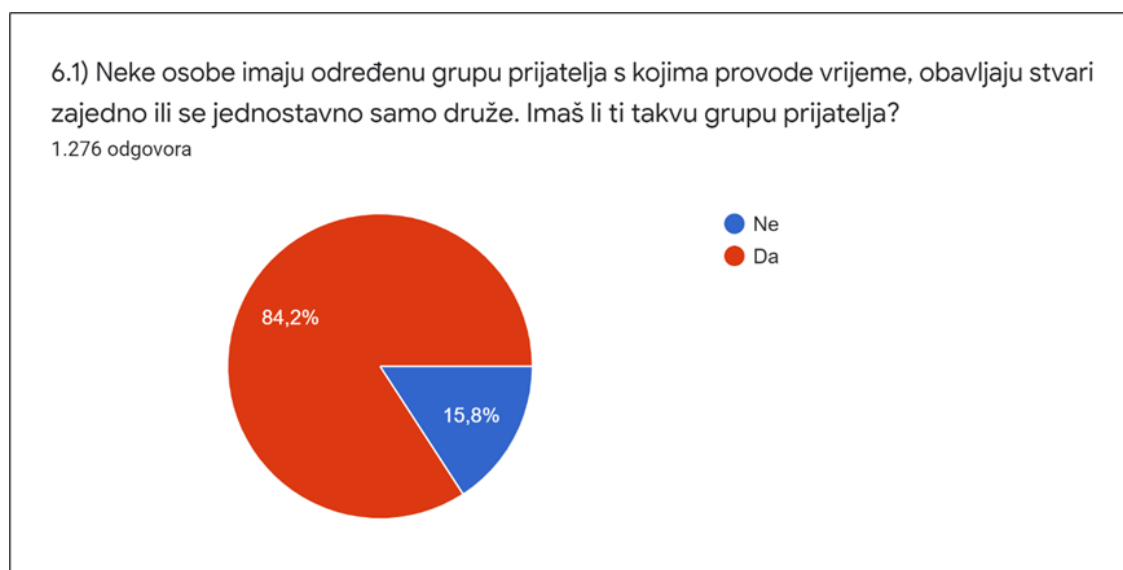
5.4) Zamisli da te je policija uhapsila jer si počinio krivično djelo, da li bi se osjećao/la posramljeno ako...

Na pitanje u vezi počinjenja krivičnog djela i lišenja slobode ispitanici odgovaraju da bi se u 81,6% slučajeva osjećali posramljenim ukoliko najbolji prijatelj sazna za takvo nešto. 89% ispitanika bi se osjećali posramljenim ukoliko nastavnik sazna, dok ponovno najveći procenat od 93% ispitanika odgovara da bi se osjećali posramljenim ukoliko roditelji saznaju da je njihovo dijete počinilo krivično djelo.

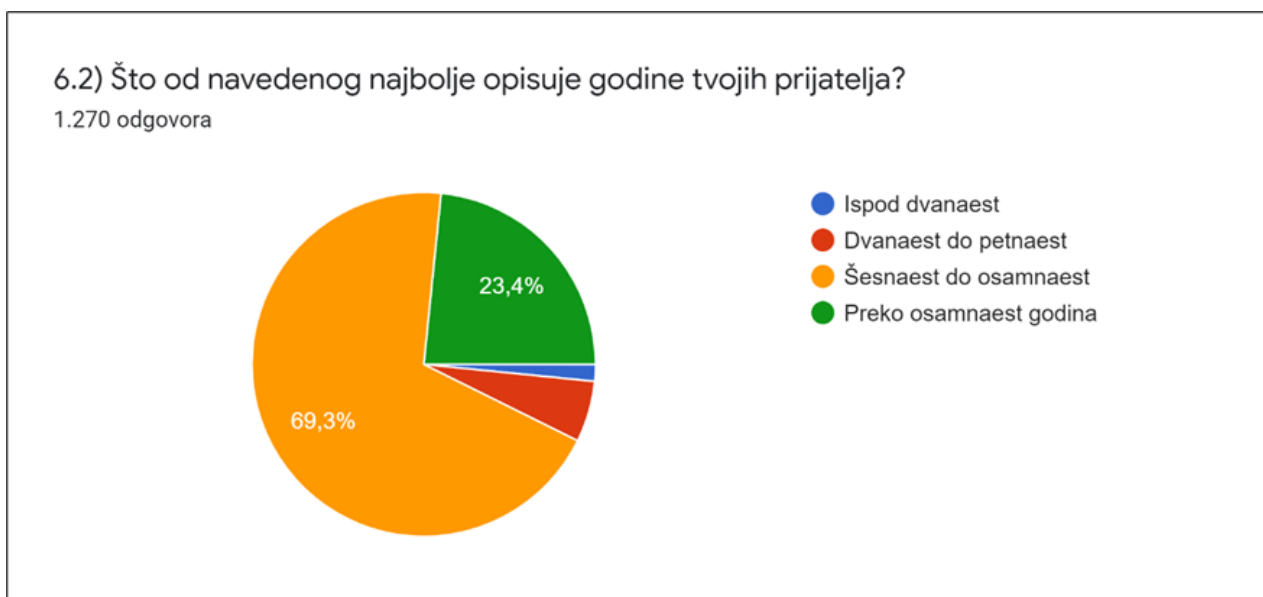
6. Sljedeća pitanja se odnose na tvoje prijatelje

6.1) Neke osobe imaju određenu grupu prijatelja s kojima provode vrijeme, obavljaju stvari zajedno ili se jednostavno samo družu. Imaš li ti takvu grupu prijatelja?

1074 ili 84,2% ispitanika navodi da ima grupu prijatelja s kojima provodi vrijeme, obavlja stvari zajedno ili s kojima se družu.

6.2) Što od navedenog najbolje opisuje godine tvojih prijatelja?

880 ispitanika ili 69,3% učenika/ca je odgovorilo da njihovu grupu prijatelja čine mladi uzrasta od šesnaest do osamnaest godina, 297 ispitanika ili 23,4% učenika/ca je istaklo da njihovu grupu prijatelja čine mladi preko osamnaest godina, dok 73 ispitanika odgovara da je takva grupa prijatelja uzrasta od dvanaest do petnaest godina. Samo 20 ispitanika se druži sa prijateljima nižeg uzrasta.

6.3) Provođi li navedena grupa prijatelja mnogo vremena zajedno na javnim mjestima, kao što su ulice, parkovi, trgovački centri ili komšiluk?

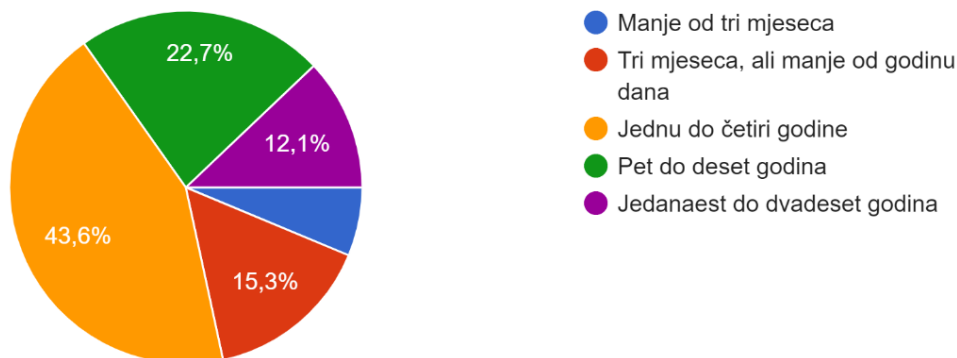
Više od polovina ispitanika (ukupno 688 učenika/ca) odgovara da takva grupa prijatelja provodi značajno vrijeme na javnim mjestima, kao što su ulice, parkovi, trgovački centri ili komšiluk.

6.4) Koliko dugo postoji navedena grupa prijatelja?

6.4) Koliko dugo postoji navedena grupa prijatelja?

1.241 odgovor

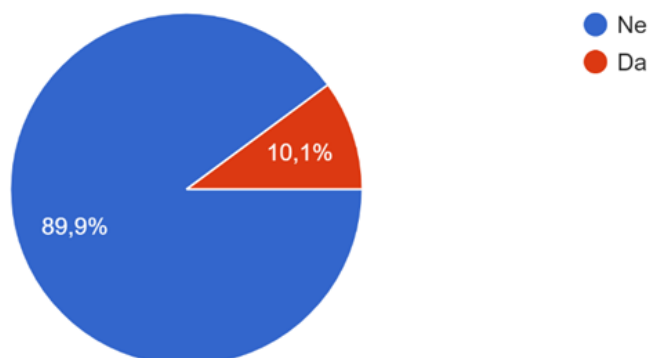

74% ispitanika navodi da takva grupa prijatelja postoji najmanje godinu dana, od čega 282 učenika/ca ili 22,7% ispitanika odgovara da se druže sa prijateljima duže od pet godina, pri čemu 150 učenika/ca ili 12,1% ima grupu prijatelja duže od jedanaest godina. S druge strane, 36,9% ispitanih ili 268 učenika/ca navodi da takva grupa prijatelja postoji manje od godinu dana.

6.5) Da li je činjenje ilegalnih (protuzakonitih) stvari prihvatljivo za tvoju grupu prijatelja?

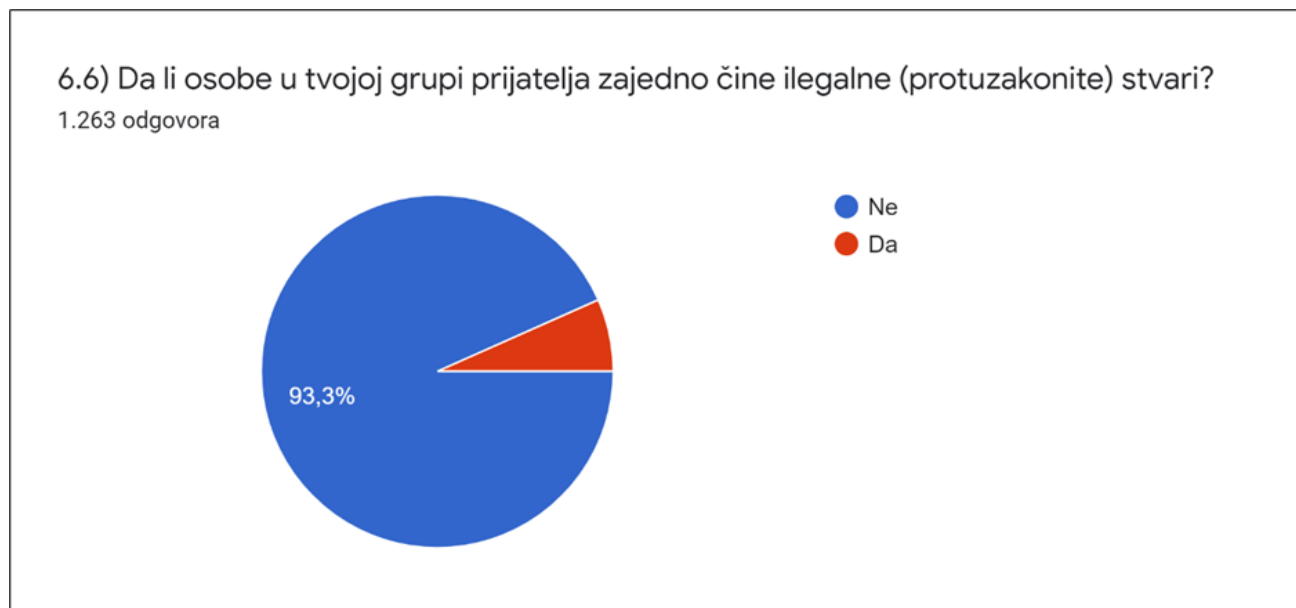
6.5) Da li je činjenje ilegalnih (protuzakonitih) stvari prihvatljivo za tvoju grupu prijatelja?

1.266 odgovora

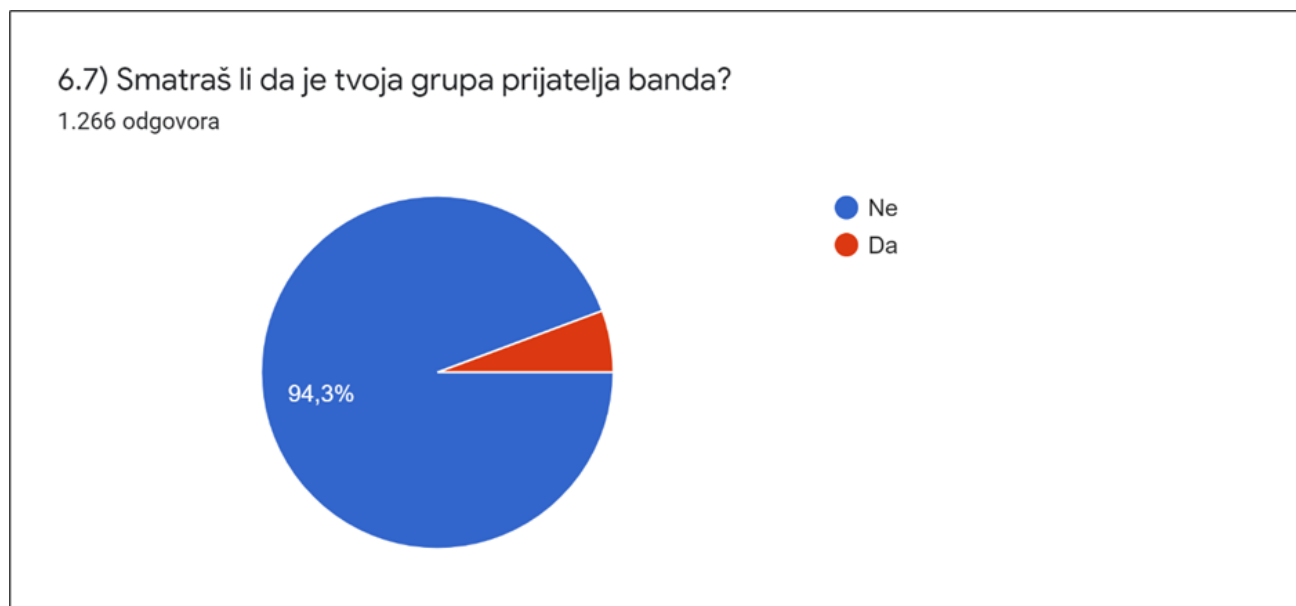
Međutim, za 10,1% ispitanika (128 učenika/ca) činjenje ilegalnih (protuzakonitih) stvari i radnji je prihvatljivo za njihovu grupu prijatelja.

6.6) Da li osobe u tvojoj grupi prijatelja zajedno čine ilegalne (protuzakonite) stvari?

6,7% ispitanika (84 učenika/ce) je odgovorilo da osobe u grupi zajedno čine ilegalne stvari.

6.7) Smatraš li da je tvoja grupa prijatelja banda?

5,7% ispitanih je poistovjetilo svoju grupu prijatelja sa bandom.

Devijantno ponašanje maloljetnika se tretira kao pretežno urbana pojava. Stanovništvo koje odlazi iz sela u grad ostavlja svoj dotadašnji sociokulturni ambijent sa susjedskim, prijateljskim, emocionalnim i drugim vezama, kao i iskustvima stečenim u njemu i prelazi u novu sredinu punu neizvjesnosti. U novoj sredini oni se sreću s novim načinom života, društvenim pogledima, navikama, shvatanjima i normativnim sistemima uopće, koji su značajno različiti od dotadašnjeg. Stari običaji, tradicije i vrijednosti se gube i zamjenjuju novim. Oblici ponašanja koji, u slučaju da se znatno i često manifestiraju, značajno ometaju socijalno funkcioniranje učenika su: ponašanja tipična za školsku sredinu, ovisnička

ponašanja, pretežno aktivni oblici ponašanja, kao što su prkos ili verbalna i fizička agresivnost, te pretežno pasivni oblici ponašanja, npr. plašljivost ili povučenost. Dosadašnja istraživanja ukazuju da je manifestacija eksternaliziranih, a posebno internaliziranih oblika poremećaja u ponašanju sve manje uvjetovana mjestom prebivališta, gube se razlike u njihovom terminološkom određenju kao i njihovim pojavnim oblicima, što možemo tumačiti lošim socijalnim i ekonomskim prilikama u društvu, nejasno definiranim zakonskim okvirima, odnosom nastavnik – učenik – roditelj i neadekvatnom komunikacijom među vršnjačkim grupama.

Informisanost učenika/učenica srednjih škola Unsko-sanskog kantona o izvorima ugroženosti i stanju sigurnosti

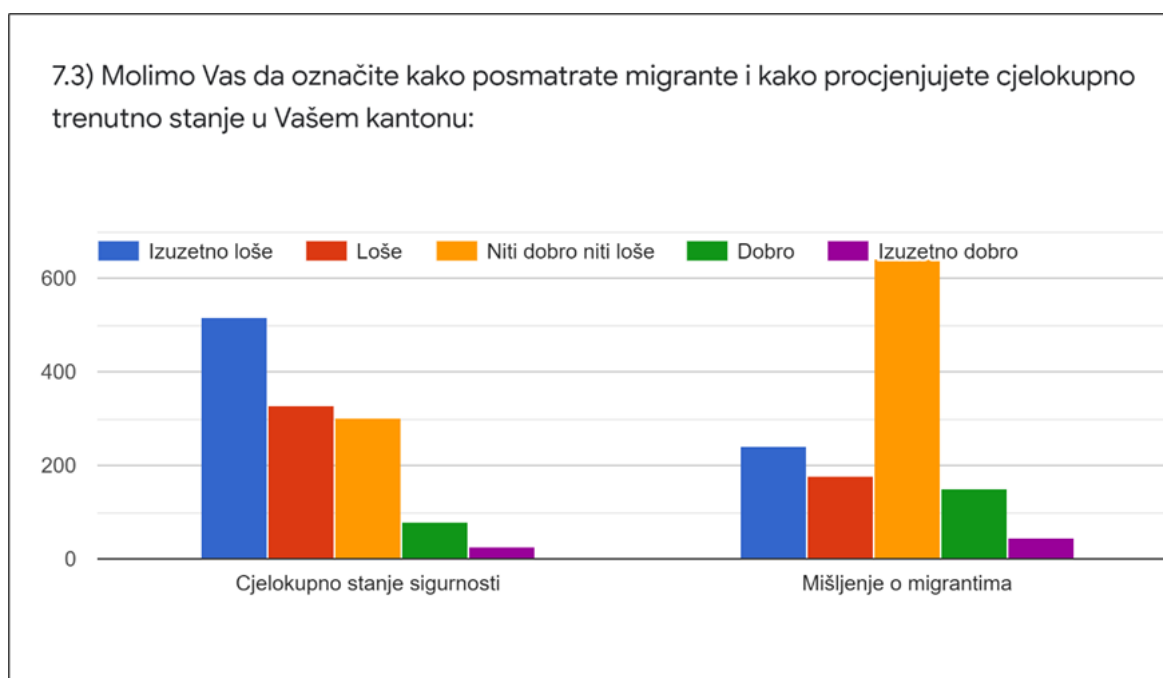
7. Sljedeća pitanja se odnose na tvoj osjećaj sigurnosti

7.2) Nesigurno (ili neugodno) se osjećaš:

Ukupno 880 učenika/ca ili 71,2% ispitanih odgovorilo je da se osjeća sigurno u svim prostorima u i oko škole. S druge strane, gotovo jedna petina ispitanih se osjeća nesigurno ili neugodno na putu do svoje škole. 5,3% učenika/ca se osjeća nesigurno u krugu škole, dok 4,4% učenika/ca ističe da se osjeća nesigurno u zgradi škole.

7.3) Molimo Vas da označite kako posmatrate migrante i kako procjenjujete cjelokupno trenutno stanje u Vašem kantonu:

Ispitanici su u pogledu procjene trenutnog stanja u Unsko-sanskom kantonu odgovarali na pitanje u vezi poimanja cjelokupnog stanja sigurnosti i stanja u vezi sa migrantskom krizom. Njihovi stavovi su izraženi označavanjem stepena u kojem prihvataju predviđene tvrdnje u vidu afirmativnog (izuzetno dobro i dobro), negativnog (izuzetno loše i loše) i neutralnog stanovišta (niti dobro niti loše).

65% ispitanika (ukupno 846 učenika/ca) ocjenjuje cjelokupno stanje sigurnosti na području Unsko-sanskog kantona lošim, dok 8% (ukupno 105) učenika izražava suprotno mišljenje i cjelokupno stanje sigurnosti ocjenjuje dobrim.

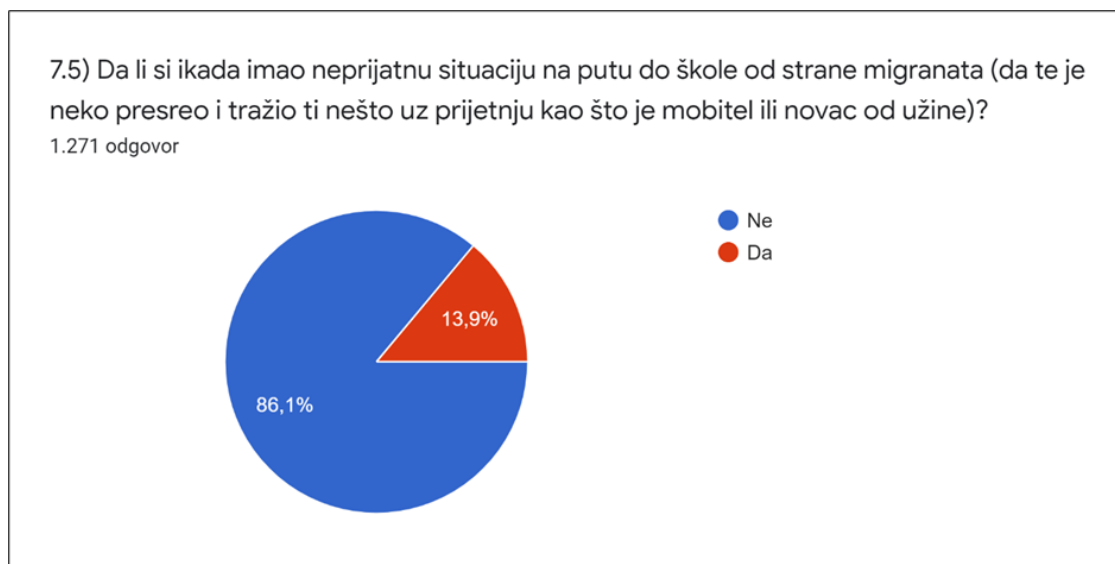
Zbog akumulacije migranata u Unsko-sanskom kantonu, među građanima i mladima se pojavljuje osjećaj neizvjesnosti i nesigurnosti. Najčešći oblici krivičnih djela u kojim se kao počinioci pojavljuju nezakoniti migranti pored narušavanja javnog reda i mira, su krađe, oštećenje tuđe stvari, nasilničko ponašanje, posjedovanje i omogućavanje uživanja opojnih droga i neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga, te sprečavanje službene osobe u vršenju službenih radnji. Naprimjer, za period od januara do juna 2020. godine evidentirano je 35 krivičnih djela (MUP USK, 2021). Pored toga, za isti posmatrani period evidentirana je 41 prekršaj prema Zakonu o javnom redu i miru, te 536 ostalih događaja-incidenata u koji su bili uključeni migranti što je povećanje za 9,6% u odnosu na uporedi period 2019. godine.

Nalazi istraživanja ukazuju da 49,3% (ukupno 641 učenik/ca) nema jasno opredjeljenje u vezi mišljenja o migrantima. 32% ispitanika (ukupno 419 učenika/ca) izražava loše mišljenje o migrantima, dok 15% (ukupno 195) učenika izražava dobro mišljenje o migrantima.

7.4) Prema Vašem mišljenju, kakve su Vaše mogućnosti da se uspješno odbranite, pobjegnute ili da Vam neko pravovremeno priskoči u pomoć ako bi bili napadnuti sa namjerom da Vas fizički povrijedi? Možete li kratko objasniti?

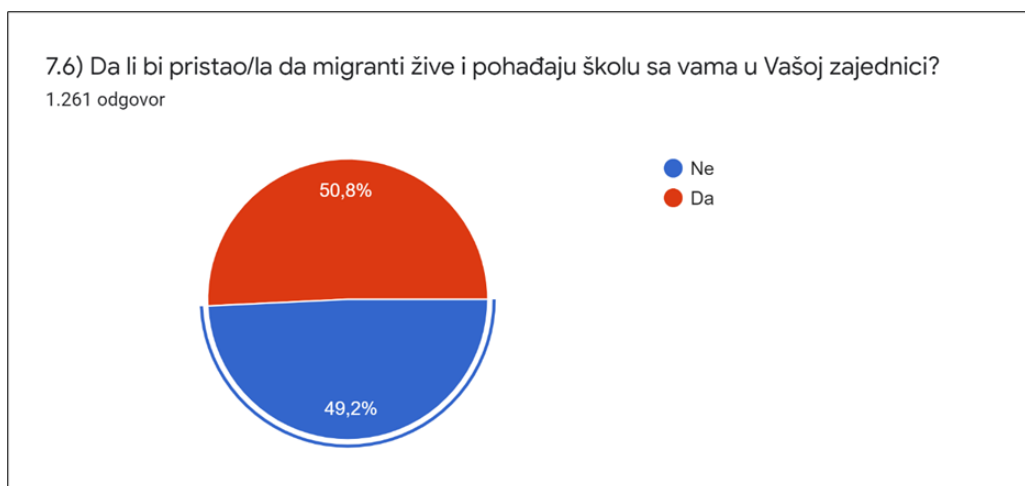
578 (44,5%) ispitanih nedvosmisleno smatra da u takvom slučaju imaju mogućnost da se uspješno odbrane, pobjegnu ili potraže adekvatnu pomoć. 240 učenika/ca (18,5%) nije iskazalo jasno mišljenje, dok preostali ispitanici prilikom odgovara na ovo pitanje izlaz iz takve situacije vide u upućivanju poziva policiji, bijegu ili pomoći prijatelja.

7.5) Da li si ikada imao neprijatnu situaciju na putu do škole od strane migranata (da te je neko presreo i tražio ti nešto uz prijetnju kao što je mobitel ili novac od užine)?

86,1% ispitanika (1094 učenika/ca) naglašava da nisu imali neprijatnu situaciju na putu do škole od strane migranata. S druge strane, za razliku od prve grupe odgovora, 177 ispitanika (13,9%) potvrdno odgovara da su iskusili situaciju u zajednicama iz kojih dolaze koja ih je u određenoj mjeri ugrozila i koja se izravno tiče migranata.

7.6) Da li bi pristao/la da migranti žive i pohađaju školu sa vama u Vašoj zajednici?

Na pitanje da li bi mladi pristali da migranti u perspektivi ostanu i nastave život u datim lokalnim zajednicama, gotovo da je ravnomjerna raspodjela odgovora sa 50,8% ispitanika (640 učenika/ca) koji bi pristali na takve promjene za razliku od 49,2% ispitanika (621 učenik/ca) koji ne bi pristali da migranti žive i pohađaju školu sa njima.

Dobijeni rezultati korelacijske analize ukazuju da postoji veoma malo veza između različitih varijabli “nasilja i viktimizacije” i drugih varijabli (npr. “sociodemografskih”). Možemo indicirati da su mladi u Unsko-sanskom kantonu veoma sigurni; njihova svakodnevica i interakcija sa okruženjem i relevantnim drugim (npr. porodicom, vršnjacima) nije izvor ugrožavanja. Navedeno može biti rezultat rada policije u zajednici, iznimnih napora osoblja u školama i službi za socijalni rad, za koje možemo pretpostaviti da su spremni, obučeni i i osposobljeni za rad sa djecom i maloljetnicima u riziku.

Slaba pozitivna korelacija postoji između “Neko je od tebe tražio novac ili neki drugi vrijedni predmet (kao što su sat, patike, mobitel...) u školi i krugu škole i prijetio ti ako ga odbiješ predati?” i “Neko ti je prijetio nasiljem ili ti je nanio fizičko nasilje zato što si druge vjere, govoriš drugim jezikom, pripada etničkoj manjini ili zbog drugih sličnih razloga?”. Slaba pozitivna korelacija postoji između “Jeste li ikada bili žrtva nekog napada?” i “Neko ti je prijetio nasiljem ili ti je nanio fizičko nasilje zato što si druge vjere, govoriš drugim jezikom, pripada etničkoj manjini ili zbog drugih sličnih razloga?”.

Slaba pozitivna korelacija postoji između “Jeste li ikada bili žrtva nekog napada?” i “Je li te iko od drugara iz škole izrugivao ili te ozbiljno zadirkivao na štetan način putem e-maila, vibera, na chat-u, web stranici ili putem tekstualnih (sms) poruka poslanih na tvoj mobilni telefon?”. Slaba pozitivna korelacija postoji između “Neko ti je prijetio nasiljem ili ti je nanio fizičko nasilje zato što si druge vjere, govoriš drugim jezikom, pripada etničkoj manjini ili zbog drugih sličnih razloga?” i “Je li te iko od drugara iz škole izrugivao ili te ozbiljno zadirkivao na štetan način putem e-maila, vibera, na chat-u, web stranici ili putem tekstualnih (sms) poruka“. Takve korelacijske veze obavezuju sve zainteresovane strane da se u budućnosti unapređuju odnosi između škola i unutar škola gdje bi radionice sa učenicima o ponašanju u virtuelnom svijetu zasigurno koristile. Prevencija međuvršnjačkog nasilja u i izvan virtuelnog svijeta treba biti pravac daljeg djelovanja i prilagođavanja novonastalim uslovima u cilju što kvalitetnijeg transfera znanja i daljeg razvoja ličnosti mladih.

SIGURNOST MLADIH NA PODRUČJU UNSKO-SANSKOG KANTONA

	Kako se slažeš sa svojim roditeljima? [Osjećao/la bih se jako loše ako bih razočarao/la svoje roditelje.]	Kako se slažeš sa svojim roditeljima? [da li je potrebno da povremeno večeraš zajedno sa svojim roditeljima(npr.najmanje 3 puta sedmično).]	Neko je od tebe je tražio novac ili neki drugi vrijedni predmet (kao što su sat, patike, mobitel...) u školi i krugu škole i prijeto ti ako ga odbiješ predati? Je li ti se ovo ikad dogodilo?	Jeste li ikada bili žrtva nekog napada?	Nesto ti je bilo ukradeno (kao što je knjiga, novac, mobitel, sportska oprema, bicikl, ili nešto drugo)?	Neko ti je prijetio nasiljem ili ti je nanio fizičko nasilje zato što si druge vjere, govoriš drugim jezikom, pripada etničkoj manjini ili zbog drugih sličnih razloga?	Je li te iko od drugara iz škole izrugivao ili te ozbiljno zadirkivao na štetan način putem e-maila, vibera, na chat-u, web stranici ili putem tekstualnih (sms) poruka poslanih na tvoj mobilni telefon?	Da li si ikada imao neprijatnu situaciju na putu do škole od strane migranata (da te je neko presreo i tražio ti nešto uz prijetnju kao što je mobitel ili novac od užine)?	Da li bi pristao/la da migranti žive i pohađaju školu sa vama u Vašoj zajednici?
Kako se slažeš sa svojim roditeljima? [Osjećao/la bih se jako loše ako bih razočarao/la svoje roditelje.]	1								
Kako se slažeš sa svojim roditeljima? [da li je potrebno da povremeno večeraš zajedno sa svojim roditeljima(npr.najmanje 3 puta sedmično).]	0,249678751	1							
Neko je od tebe je tražio novac ili neki drugi vrijedni predmet (kao što su sat, patike, mobitel...) u školi i krugu škole i prijeto ti ako ga odbiješ predati? Je li ti se ovo ikad dogodilo?	-0,016775049	0,046492682	1						
Jeste li ikada bili žrtva nekog napada?	-0,088232079	-0,018503696	0,295705521	1					
Nesto ti je bilo ukradeno (kao što je knjiga, novac, mobitel, sportska oprema, bicikl, ili nešto drugo)?	-0,059679568	-0,016773126	0,276950072	0,297907941	1				
Neko ti je prijetio nasiljem ili ti je nanio fizičko nasilje zato što si druge vjere, govoriš drugim jezikom, pripada etničkoj manjini ili zbog drugih sličnih razloga?	-0,059260695	-0,007476645	0,385729007	0,361896447	0,373297	1			
Je li te iko od drugara iz škole izrugivao ili te ozbiljno zadirkivao na štetan način putem e-malla, vibera, na chat-u, web stranici ili putem tekstualnih (sms) poruka poslanih na tvoj mobilni telefon?	-0,037220857	-0,076066132	0,252873345	0,349196431	0,241932	0,325607	1		
Da li si ikada imao neprijatnu situaciju na putu do škole od strane migranata (da te je neko presreo i tražio ti nešto uz prijetnju kao što je mobitel ili novac od užine)?	-0,043876581	-0,04665923	0,163518157	0,202040379	0,122639	0,253869	0,15159	1	
Da li bi pristao/la da migranti žive i pohađaju školu sa vama u Vašoj zajednici?	0,014401975	0,000832101	0,027103167	0,01525913	-0,00057	0,030343	0,030114	-0,10529	1

3. ANALIZA TRENUTNOG STANJA I ANALIZA RIZIKA

Sigurnost u školama, iako bi to trebala biti, nije među prioritetima u današnjem obrazovnom sistemu. Međutim, svjedoci smo da se u našoj blizini svakodnevno dešavaju nemili događaji koji su često povezani s nasiljem i ugrožavanjem sigurnosti. Društvene mreže su zatrpane snimcima iz školske svakodnevnice, na kojima se jasno može vidjeti vršnjačko nasilje te sukobi učenika i nastavnog osoblja. Pored toga, nerijetka pojava su i kompromitirajući i pornografski sadržaji, koji bi, sami po sebi, već trebali ovu tematiku staviti u fokus djelovanja. Promatrajući sve to, postavlja se jasno pitanje zbog čega ove pojave već nisu alarmirale stručnu, ali i širu društvenu javnost. Dok se oko nas sve češće dešavaju različiti oblici vršnjačkog nasilja, javna i stručna debata u vezi sa tematikom sigurnosti učenika i djece – potpuno izostaje. Veliki problem predstavlja i sama činjenica da se legislativa samo sporadično bavi ovom tematikom, a to nam govori da trenutno ne postoji jasan koncept sigurne ili bar sigurnije škole za naše učenike i zaposlenike. U nastavku je urađena kratka analiza sigurnosnog stanja u školama.

U školama koje imaju videonadzor potrebno je izvršiti unapređenje sistema ukoliko je nepotpun i dotrajavao, pri čemu se otvara i pitanje njegove nezavisnosti. Slično je i s protupožarnim sistemima, koji ne pokrivaju školske objekte u cijelosti te nisu umreženi i nemaju mogućnost nadzora. Protuprovalni sistemi ugrađeni su samo u nužnim dijelovima školskih zgrada, a tamo gdje ih nema, protuprovalnu zaštitu obavljaju čuvari školskih zgrada. Normativi iz oblasti sigurnije škole ne postoje. Zakonodavac pojedine oblasti sigurnosti škole poput vandalizma, težih oblika zabranjenog i devijantnog ponašanja u školama, skoro nikako nije tretirao. Dijelovi u kojima se zakonske odredbe bave ovom problematikom, u većini slučajeva ostaju samo mrtvo slovo na papiru, a nadležne institucije ne insistiraju na njihovoj detaljnoj provedbi. Ova se provedba svodi

samo na prosto zadovoljavanje formi. Samo u nekim segmentima zakonodavac izričito zahtijeva provedbu mjera kojima se omogućava sigurnija škola. To su, naprimjer, sistematski pregledi osoblja zaposlenog u školama ili posjedovanje protupožarnih uređaja.

Kako bi se ovoj problematici pristupilo ozbiljno, potrebno je uraditi detaljno ispitivanje obrazovnog sistema te identificirati opasnosti u njemu, a sve zarad zdravlja učenika, koje mora biti na prvom mjestu posebno u okolnostima kao što je pandemija koronavirusa kada su izloženosti i ranjivosti umnogome veće i ozbiljnije. Veliku ulogu igra i prevencija koja podrazumijeva da se, prije svega, otklone identificirane postojeće nepravilnosti kako bi se izbjegao potencijalni rizik. Na taj način bi se primijenile savremene metode i osigurala sistemska zaštita.

Određena istraživanja iz 2018. godine na području Kantona Sarajevo realizirana od strane Fakulteta za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu, su ukazala na sve češću pojavu maloljetničke delinkvencije, koja se manifestuje i kroz nasilje u školskim klupama. Na osnovu izvršenog anketiranja 271 učenika/ca od 4. do 8. razreda ili 52,78% od ukupnog broja učenika tog uzrasta, došlo se do podataka da u jednoj sarajevskoj školi svakodnevno 37,45% učenika/ca doživljava neki oblik nasilja, dok je vršenju nasilja nad drugima prisustvovalo 73,46% učenika/ca. Prema ovom istraživanju najčešći oblik nasilja koji se dešavaju u školama su: guranje - 36,11%, udaranje - 25%, ismijavanje - 22,22%, isključivanje iz društva - 20,83%, pogrđna imena - 19,44%, uništavanje ličnih stvari - 15,28%, pričanje izmišljotina - 13,89%, uzimanje novca - 11,11% (Ahić, Korajlić & Hadžikadunić, 2018).

Zanimljivo je spomenuti da, naprimjer, ni područje Unsko-sanskog kantona nije izuzeto u kontekstu problema i izazova sa kojima se sva-

kodnevno susreću mladi u odgojno-obrazovnim ustanovama. Učenici/e sedmih i osmih razreda, ukupno njih 163 iskazuju najveću bojazan prema mogućem vršnjačkom nasilju, te se njih 38,5% izjasnilo da u njihovim školama dolazi do tuča. Roditelji učenika/ca zabrinuti su za sigurnost u školi i školskom dvorištu 51,1%. Psi lualice (27,6%), nepažnja u saobraćaju (23,2%) i druga nasilna djeca (15,5%) su najveći izvor ugroženosti za djecu u i oko škole. Gotovo neznatan je postotak neugodnih situacija kod ispitanika (učenika/ca), a koje se odnose na prijetnje za mobitel, sat ili drugo (1,2%), dok je krađa zastupljena u 28,3% odgovara. (Ahić, Hadžikadunić, Budimlić, Halilović-Kibrić, Hodžić, Cucak, 2019)

Shodno rezultatima istraživanja iz 2018. godine zanimljivo je istaći da su izvori ugroženosti i sigurnost djece u i oko škole najvažniji aspekt istraživanja za populaciju anketiranih roditelja, njih 247. U tom dijelu trećina roditelja je u intervalu „veoma“ i „djelimično“ zabrinuta za sigurnost djeteta u školi i školskom dvorištu ($82/247=33,2\%$), dok su druga nasilna djeca, nepažnja u saobraćaju i psi lualice, najveći izvor ugroženosti po viđenju roditelja za djecu u i oko škole.

Stoga, opasnosti koje postoje u školama mogu se grubo klasificirati u nekoliko oblasti:

- vandalizam,
- zlostavljanje i zanemarivanje učenika,
- alkohol i droga,
- devijantno ponašanje,
- kriminal,
- elementarne nepogode,
- terorizam,
- trgovina ljudima,
- uvjeti koji općenito štete zdravlju,
- ostalo.

Analizom je ustanovljeno da ne postoji jasna vizija niti cjelokupan projekat koji bi odgovorio na sva pitanja sigurnosti u školama te ponudio nova i kreativna rješenja. Takav jedan projekat bi svojom pragmatičnošću trebao olakšati pravilno korištenje postojećih sistema, kao i njihovu modernizaciju i nadogradnju. Brojni su razlozi za nadogradnju sigurnosnog sistema u školama, a navest ćemo samo neke:

- postojeći sistemi tehničke zaštite u školama nisu pravilno iskorišteni, jer su adekvatni standardi za njihovu primjenu izostali, pa su stoga uglavnom nefunkcionalni;
- svijest i sigurnosna kultura nedovoljno su razvijeni, što samo po sebi povećava sigurnosne prijetnje i rizike, posebno u slučajevima vanrednih situacija;
- ne postoje planovi, programi, procjene i politike zaštite u slučajevima sve frekventnijih vremenskih nepogoda, devijantnog i kriminogenog ponašanja;
- školsko osoblje nije dovoljno obučeno za procjenu, prevenciju i reagiranje u slučajevima vanrednih situacija i drugih sigurnosnih prijetnji i rizika.

U postizanju gore navedenog, između ostalih aktivnosti, potrebno je:

- kreirati sigurno okruženje u kojem će učenici i učenice moći otvoreno raspravljati o pitanjima poput migracija, identiteta, rodnih uloga, političkih dešavanja i trenutnih konflikta, te im pomoći da pronađu adekvatne odgovore.
- osigurati da učenici i učenice mogu anonimno i sigurno prijaviti slučajeve nasilja.

Svi navedeni nedostaci o pitanju sigurnosti u školama pokazuju nam da se kao društvo nedovoljno bavimo tematikom sigurnije škole. Uzimajući u obzir da je istraživanje provedeno u srednjim školama na području Unsko-sanskog kantona analizirat ćemo i uporediti određene razlike u činjenju i doživljavanju nasilja.

Da bi učenici mogli očekivati zadovoljavanje ličnih potreba treba zadovoljiti fiziološke potrebe i potrebu za sigurnošću. Potreba za sigurnošću može biti ugrožena u kući, na putu do škole, u školskom dvorištu, u školskim hodnicima i sanitarnim prostorima te u učionici. Roditelji i učitelji imaju dužnost pomoći osiguravanje zadovoljavanja sigurnosti kao temeljne potrebe. Najčešće je zadovoljavanje te njihove potrebe ugroženo od drugih učenika škole koju pohađaju, ali i od strane učenika te maloljetnih i odraslih osoba koje ne pripadaju školi koju učenik (dijete) pohađa. Nažalost, katkad neprimjerenim po-

stupcima sigurnost učenika ugrožavaju i njihovi roditelji te ponekad učitelji. Strah od škole je važan pokazatelj neodgovarajućeg zadovoljavanja učenikove potrebe za sigurnošću. Učenik koji je pod stresom ili u strahu, bez obzira na uzrok, ne može učestvovati normalno u nastavi. Dalje, u razrednom kolektivu u kojem se neki učenici osjećaju nesigurno, ne može se organizirati kvalitetna nastava niti efikasno učenje. Odrasli (roditelji i svi zaposlenici škole) su dužni pažljivo pratiti uzroke zbog kojih se kod učenika javljaju stres i strah te raditi na njihovu uklanjanju kako bi svaki učenik mogao u nastavnom procesu optimalno ostvariti i potvrditi osobne mogućnosti.

Stoga, rad sa učenicima/učenicama treba biti usmjeren na:

- stvaranje odnosa koji su zasnovani na poštovanju i povjerenju.
- stavljanje na raspolaganje infrastrukture i kapaciteta koji će olakšati organiziranje aktivnosti u ili van škole gdje se mladi ljudi osjećaju sigurno i ugodno.
- vođenje dijaloga o svim temama bez predrasuda i etiketiranja, bez držanja lekcija ili moraliziranja, te pomaganje mladima da sami dođu do spoznaja.
- ohrabrivanje na samostalno učenje kroz različite kombinovane aktivnosti formalnog i neformalnog karaktera
- stavljanje fokusa na resurse koje mladi ljudi imaju, u školskim i vannškolskim aktivnostima (sportskim, zabavnim, umjetničkim, vjerskim događajima).

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Uslov za postizanje sigurnosti školskih objekata je uspostavljanje međusobno zavisne i cjelovite mreže mjera, postupaka i aktivnosti. Ako je djelovanje usmjereno samo na jedan ili neki od nivoa sigurnosti, ne može se garantovati stabilnost u slučaju akcidenta ili opasne situacije. Sigurnosno stanje u školama odraz je tranzicijskog razdoblja kroz koje prolazi naše društvo, ali i toga što ono još uvijek nosi breme ratnog iskustva. Dijelom su time uzrokovana i ograničena materijalna ulaganja u školske objekte.

Za unapređenje i osiguranje sigurnosti školskih objekata neophodan je angažman cjelokupne školske zajednice, resornog ministarstva, lokalne zajednice, medija i nevladinih organizacija. Sa ciljem da se u školskim objektima izbjegnu opasnosti i akcidenti koliko je to moguće, ili smanje njihove posljedice, neophodno je kontinuirano djelovati kroz niz preventivnih, edukativnih, tehničkih mjera i djelovanja, što direktno utiče na smanjenje sigurnosnog rizika po živote i zdravlje učenika i nastavnog osoblja.

Također, veoma je važno da svaka lokalna zajednica treba da obezbijedi optimalne uslove za bavljenjem organizovanim tjelesnim aktivnostima, kako bi se što veći broj djece i mladih, shodno svojim potrebama, interesima i mogućnostima uključili u različite oblike tjelesnih aktivnosti. Danas, sportski i kulturni sadržaji su skupi, ako su uopće i dostupni, jer ih u manjim sredinama gotovo i nema. U naseljima koja ih nemaju potrebno je izgraditi sportske objekte, a one koji već postoje dodatno adekvatno opremiti. S ciljem popularizacije i omasovljenja sporta u postojećim objektima i terenima intenzivirati organizaciju raznih sportskih takmičenja i rekreacije s akcentom na promociju koja bi rezultirala uključivanjem velikog broja djece i mladih. Također, ne smije se zanemariti potreba za interdisciplinarnim pristupom pri izradi programskih aktivnosti i planova za razvoj sporta djece i mladih, a što je neminovnost u savremenom društvu današnjice. Kako bi se zadovoljio kriterij održivosti, općine u svoje razvojne i prostorne

planove moraju jasno staviti akcenat na povećanje prostornih sportskih kapaciteta, modernizaciju postojeće infrastrukture, povećati izdvajanje za sport, vannastavne i vanškolske aktivnosti djece iz općinskih budžeta.

Nakon provedenog istraživanja i statističke obrade dobivenih rezultata naglašavamo nekoliko ključnih spoznaja i zaključaka.

Primjetno je da su učenici/ce u izraženijem obimu odgovarali na pitanja o stavovima o školi koju učenik/ca pohađa, što potvrđuje da su izvori ugroženosti od vršnjačkog nasilja zastupljeni u određenom obimu u ovim školama. Može se zaključiti da je 49% učenika/ca manifestiralo stav da bi im nedostajala škola u slučaju da se moraju preseliti. 23,5% učenika se ne slaže sa tvrdnjom da bi im nedostajala škola u slučaju preseljenja. 62% učenika je istaklo da im se sviđa njihova škola, dok je 39% učenika mišljenja da su nastavni sati zanimljivi u poređenju sa 25% učenika koji su izrazili neslaganje sa ovom tvrdnjom.

Rezultati istraživanja pokazuju da je 15% učenika/ca odgovorilo da u njihovoj školi često dolazi do tuča, dok 61% učenika/ca ne izražava slaganje sa takvom tvrdnjom. 10% učenika je istaklo da se droga koristi u školama koje pohađaju, za razliku od 63,5% učenika/ca koji se ne slažu sa navedenom tvrdnjom. 88% srednjoškolaca se ne slaže sa tvrdnjom da im je nešto bilo ukradeno (knjiga, novac, mobitel, sportska oprema, bicikl, ili nešto drugo), dok preostali dio ispitanih navodi da im je ukraden novac, telefon ili biciklo.

87% srednjoškolaca odgovara da nisu bili žrtva bilo koje vrste napada. Međutim, 13% učenika/ca je iskusilo različite oblike napada. Ukupno 62 učenika ili 4,5% navodi da su pretrpjeli neki vid nasilja, verbalnog napada, indirektnog vrijeđanja i ismijavanja. Jedan učenik obrazlaže da: „Nijedan događaj nije bio prijavljen policiji jer ih uopće ne zanima napad zbog moje vjere.“ 94,5% ispitanih ističe da nisu doživjeli prijetnje ili nasilje zbog svoje vjere, jezika, pripadnosti ili drugih sličnih razloga.

Vrijeme koje mladi nastoje popuniti sadržajima i aktivnostima koji su bitno različiti od onih koji su im omogućeni u nastavnom procesu i školskim prostorima predstavljaju ključan faktor u razvoju ličnosti. Prema rezultatima istraživanja, 9,6% ispitanika potvrđuje da ponekad ili često učestvuje u tučama sa drugima, dok 13% ispitanih potvrđuje da ponekad ili često „radi zabave radi nešto nezakonito“. Nešto veći je procenat učenika/ca (15,5%) koji „zabave radi plaše ljude i dosađuju im“.

10,1% ispitanika (128 učenika/ca) činjenje ilegalnih (protuzakonitih) stvari i radnji je prihvatljivo za njihovu grupu prijatelja. 6,7% ispitanika (84 učenika/ca) je odgovorilo da osobe u grupi zajedno čine ilegalne stvari dok je 5,7% ispitanih poistovjetilo svoju grupu prijatelja sa bandom.

87% učenika/ca srednjih škola konstatira da je bilo izrugivano ili ozbiljno zadirkivano na štetan način društvenih putem mreža koje koristi. Elektroničko nasilje obuhvata slanje prijetećih ili zlonamjernih poruka, širenje glasina i objavljivanje neprimjerenih fotografija na lako dostupnim mrežnim stranicama, hakiranje te izbacivanje žrtve iz društvene mreže.

U konačnici, ukupno 880 učenika/ca ili 71,2% ispitanih odgovorilo je da se osjeća sigurno u svim prostorima u i oko škole. S druge strane, gotovo jedna petina ispitanih se osjeća nesigurno ili neugodno na putu do svoje škole. 5,3% učenika/ca se osjeća nesigurno u krugu škole, dok 4,4% učenika/ca ističe da se osjeća nesigurno u zgradi škole.

65% ispitanika (ukupno 846 učenika/ca) ocjenjuje cjelokupno stanje sigurnosti na području Unsko-sanskog kantona lošim, dok 8% (ukupno 105) učenika izražava suprotno mišljenje i cjelokupno stanje sigurnosti ocjenjuje dobrim.

Nalazi istraživanja ukazuju da 49,3% nema jasno opredjeljenje u vezi mišljenja o migrantima. 32% ispitanika izražava loše mišljenje o migrantima, dok 15% učenika izražava dobro mišljenje o migrantima. 86,1% ispitanika naglašava da nisu imali neprijatnu situaciju na putu do škole od strane migranata. S druge strane, za razliku od prve grupe odgovora, 13,9% ispitanika potvrdno odgovara da su iskusili situaciju u zajednicama iz kojih dolaze koja ih je u određenoj mjeri ugrozila i koja se izravno tiče migranata.

Možemo indicirati da su mladi u Unsko-sanskom kantonu veoma sigurni. Njihova svakodnevnica i interakcija sa okruženjem, porodicom, prijateljima, vršnjacima nije izvor ugrožavanja. Navedeno može biti rezultat rada policije u zajednici, iznimnih napora osoblja u školama i službi za socijalni rad, za koje možemo pretpostaviti da su spremni, obučeni i osposobljeni za rad sa mladima. Aktivnosti koje preduzima policija u vezi vršnjačkog nasilja su intenzivirane i predstavljaju prvi stub odbrane i zaštite mladih od ove vrste nasilja.

Radi šire slike potrebno je provesti šira istraživanja i u drugim kantonima sa učenicima ali i školskim osobljem, policijom i drugim relevantnim akterima u cilju pronalaska zajedničkih mehanizama odgovora na krizne situacije i zajedničke preventivne programe koji bi temeljitije i sveobuhvatnije dali odgovore na izazove sa kojima se mladi susreću od kuće do škole i tokom slobodnog vremena.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

37.06:364.632]:373.5(497.6-24 Unsko-sanski)(047.1)

SIGURNOST mladih na području Unsko-sanskog kantona [Elektronski izvor] /
Jasmin Ahić ... [et al.]. - El. knjiga. - Sarajevo : Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju
i sigurnosne studije Univerziteta, 2021

Način pristupa (URL): <http://izdavastvo.fkn.unsa.ba/>. - Nasl. sa nasl. ekrana. - Opis
izora dana 24. 11. 2021.

ISBN 978-9926-451-61-5

1. Ahić, Jasmin

COBISS.BH-ID 46336518

